

Den Haag

► **Onderzoeksrapport**

DSO/Strategie, Externe betrekkingen, Portfoliomanagement en
Onderzoek

MONITOR TOERISME 2020

► **Onderzoeksrapport**

DSO/ Strategie, Externe betrekkingen, Portfoliomanagement en
Onderzoek

MONITOR TOERISME 2020

COLOFON

Uitgave

Gemeente Den Haag

DSO / Strategie, Externe betrekkingen, Portfoliomanagement en Onderzoek

Januari 2022

Afbeeldingen

De afbeeldingen in deze monitor zijn afkomstig uit de beeldbank van het Haags Gemeentearchief en The Hague Marketing Bureau

Inlichtingen

DSO / Strategie, Externe betrekkingen, Portfoliomanagement en Onderzoek

Henk van Andel (06-11326198 / henk.vanandel@denhaag.nl)

DSO / Economie

Judith van Delft (06-25775344 / judith.vandelft@denhaag.nl)

De Dienst Stedelijke Ontwikkeling aanvaardt geen enkele aansprakelijkheid inzake het gebruik en toepassing van de gepresenteerde gegevens. Afwijkingen in absolute aantallen en % kunnen worden veroorzaakt door afronden. Bij gebruik van cijfers is bronvermelding verplicht.

INHOUDSOPGAVE

1	Toeristische sector	5
1.1.	Inleiding	5
1.2.	Trends en ontwikkelingen	7
1.3.	Toeristische gebieden in Den Haag	9
2	Bezoekers en bestedingen	14
2.1	Inleiding	14
2.2	Toeristisch bezoek	14
2.3	Verblijfsbezoek	20
2.4	Totale toeristische bestedingen	26
2.5	Imago	26
3	Attracties en bioscopen	28
3.1	Inleiding	28
3.2	Aanbod attracties en bioscopen	29
3.3	Bezoekersaantallen attracties en bioscopen	29
4	Kunst en cultuur	31
4.1	Inleiding	31
4.2	Aanbod musea	31
4.3	Bezoekersaantallen musea	32
4.4	Aanbod theaters	33
4.5	Bezoekersaantallen theaters	34
5	Evenementen	35
5.1	Inleiding	35
5.2	Aanbod evenementen	35
5.3	Bezoekersaantallen evenementen	36
6	Zakelijke bezoeken	38
6.1	Inleiding	38
6.2	Aanbod congreslocaties	38
6.3	Ontwikkeling (bezoekers)aantallen congressen	38
7	Effecten van toerisme	40
7.1	Inleiding	40
7.2	Ontwikkeling directe werkgelegenheid toerisme	41
7.3	Ontwikkeling directe en indirecte werkgelegenheid toerisme	42
7.4	Toerisme voor een attractieve stad	43
	Bijlage: begrippen en definities	48

Gesloten Bijenkorf tijdens coronalockdown 2020. Foto: Marketing Haagse Binnenstad – Minou Spliet

Grote Markt tijdens coronalockdown 2020. Foto: Marketing Haagse Binnenstad – Minou Spliet

1 TOERISTISCHE SECTOR

1.1 INLEIDING

Den Haag heeft een rijke historie op het gebied van toerisme. Toen de stad omstreeks 1230 werd gesticht door graaf Floris IV van Holland, was de ligging aan zee al een aangename vestigingsvoorwaarde voor het grafelijke hof. Met de permanente aanwezigheid van de adel in Den Haag, ontstond een klasse die tijd en geld had voor vermaak. In de loop van de tijd zijn mensen uit alle windstreken naar de stad gekomen. In 1818 richtte Jacob Pronk het eerste badhuis van Nederland op in de duinen bij Scheveningen. Mede dankzij de Scheveningse handelsgeest, het regeringscentrum en toonaangevende internationale instellingen, heeft de badplaats zich sinds 1818 ontwikkeld tot de bekendste en grootste badplaats van Noordwest Europa. Ook (inter)nationale toeristen worden aangetrokken door onze ligging aan zee en historische binnenstad met koninklijke allure. Maar ook het culturele aanbod, winkelaanbod, de horeca en evenementen zijn belangrijke bezoekredenen. In deze Monitor Toerisme wordt cijfermatig inzichtelijk gemaakt wat de ontwikkelingen zijn van het toerisme.

Coronapandemie en herstel bezoekerseconomie

De United Nations World Tourism Organisation (UNWTO) voorspelde in 2019 nog dat het wereldwijd aantal reizigers de komende jaren verder zou toenemen. Toerisme zorgt wereldwijd voor 10% van het BBP en één op de 11 banen, waarmee de sector tegenwoordig net zo belangrijk is voor de wereldeconomie als de voedsel- of automobiellindustrie.¹

De wereldwijde uitbraak van het coronavirus (COVID-19) heeft de wereld in 2020 echter tot stilstand gebracht. De toeristische sector is één van de zwaarst getroffen economische sectoren². Activiteiten op plekken waar mensen samen komen lagen onder een vergrootglas, attractieparken, musea en horecaondernemingen werden tijdelijk gesloten en evenementen geannuleerd. Dat betekent ook dat de reisbereidheid in verschillende delen van de wereld snel is gekrompen. Het aantal bezoekers en toeristische bestedingen in 2020 en 2021 zijn dan ook drastisch gedaald. De UNWTO heeft overheden dan ook opgeroepen om het toerisme, de ruggengraat van veel economieën, te ondersteunen.³

Landelijke ontwikkelingen toerisme

In het eerste kwartaal van 2020 verliep het verblijfstoerisme nog volgens een normaal patroon. In maart werd de lock-down aangekondigd, waarna het aantal overnachtingen in Nederland sterk afnam in vergelijking met eerdere jaren. In totaal verbleven in 2020 slechts 27,6 miljoen gasten in Nederlandse logiesaccommodaties, 40 procent minder dan in 2019. Het aantal buitenlandse gasten daalde zelfs met 65 procent. Het wegblijven van buitenlandse hotelgasten was vooral goed zichtbaar in de grote steden.

De omvang van de toeristische bestedingen steeg in de afgelopen jaren hard en had in 2019 een omvang van ruim 90 miljard euro. In 2020 daalde de totale bestedingen naar circa 52 miljard euro, een daling van 43 procent⁴.

¹United Nations World Tourism Organization (UNWTO), 2018

²United Nations World Tourism Organization (UNWTO), 2020

³United Nations World Tourism Organization (UNWTO), 2020

⁴Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), 2019

Belangrijkste ontwikkelingen toerisme Den Haag

De coronacrisis heeft zo ook een zware impact gehad op de ondernemers in de stad. Het aantal toeristische bezoeken liep terug met 35% (totaal 6,3 miljoen), het aantal verblijfgasten in lokale hotels is gehalveerd (totaal 518.000) en de totale toeristische bestedingen zijn gedaald met 48% naar een totaal van € 321,3 miljoen.

Om de gevolgen voor de bezoekerseconomie in Den Haag zoveel mogelijk te beperken is in 2020 de marketingcampagne 'zee van ruimte' ontwikkeld. Den Haag heeft niet (zoals de meeste steden) alleen een toeristisch centrum, maar bestaat uit verschillende toeristische kerngebieden met een kustlijn van circa 11 kilometer. Met de campagne 'Zee van ruimte' werden bezoekers geïnspireerd om rustigere delen van de stad op een veilige wijze te ontdekken. Deze campagne liep ook in 2021 door. Op drukke plekken, zoals natuurgebieden, boulevard en de binnenstad werden speciale hosts ingezet om de drukte te reguleren en daarmee een bijdrage te leveren aan de veiligheid op straat en mensen te stimuleren om de coronamaatregelen na te leven. Daarnaast werden piccolo's ingezet om bezoekers gastvrij te ontvangen in toeristische gebieden en te informeren over rustigere plekken in de stad.

Belang toerisme voor Den Haag

Toerisme wordt (los van de coronacrisis) steeds belangrijker voor steden. Bestedingen van bezoekers van buiten de stad geven de lokale economie een impuls. Dit zorgt voor bestedingen in winkels, attracties, horeca, etc. en ook voor indirecte inkomsten bij toeleveranciers en dienstverleners. Toerisme zorgt daarmee zowel direct als indirect voor werkgelegenheid voor met name praktisch opgeleide Hagenaars. Door deze bestedingen dankt ruim één op de 8 Hagenaars zijn of haar baan direct of indirect aan de vrijetijdseconomie. Naast economische voordelen, zorgt toerisme ook voor meer reuring, een levendig straatbeeld en een hoogwaardig voorzieningenniveau in de stad: meer attracties, culturele voorzieningen, evenementen, aantrekkelijke horeca en winkels en minder leegstand. Toerisme kan daarmee een bijdrage leveren aan de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van de stad.

Onderzoeksverantwoording monitor toerisme

De ontwikkelingen in de toeristische sector gaan snel. Om de ontwikkelingen goed te kunnen volgen, wordt deze Monitor Toerisme jaarlijks opgesteld. De monitor biedt inzicht in de trends die zich voordoen en in de ontwikkelingen van de sector. Met voorliggende rapportage wordt een breed spectrum van de vrijetijdseconomie cijfermatig in beeld gebracht. Hierbij gaat het om zowel dag- en verblijfsbezoeken als zakelijke bezoeken waarbij gebruik wordt gemaakt van leisure-voorzieningen. De rapportage brengt voor de periode 2016-2020 in beeld wat Den Haag te bieden heeft (aanbod), wat het gebruik van het aanbod is (bezoekersaantallen) en het belang van de sector voor de lokale economie en werkgelegenheid (bestedingen). Hoewel met de rapportage wordt getracht een zo volledig mogelijk beeld te schetsen van de ontwikkelingen, is deze niet uitputtend. De monitor bouwt voort op de *Monitor Toerisme 2015-2019*.

Met de in 2019 nieuw vastgestelde strategie toerisme 2020-2025 (RIS 302975) is de monitor toerisme op een aantal onderdelen gewijzigd ten opzichte van vorige edities, zodat deze aansluit op het nieuwe beleid. Zo is onder meer hoofdstuk 7 uitgebreid met informatie over het leefklimaat en de stadstrots, wordt de totale economische waarde van toerisme beschreven, de effecten van toerisme op leefbaarheid in de stad, en zijn resultaten uit het Koopstromenonderzoek toegevoegd over de niet-dagelijkse bestedingen in de binnenstad vanuit de regio. De cijfers in de monitor toerisme zijn o.a. gebaseerd op cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Toeristisch bezoek aan steden (TBAS) van NBTC-

NIPO Research (onafhankelijke onderzoeksbureaus). De gemeente Den Haag heeft geen invloed op de meetwijze en uitkomsten van deze onderzoeken. Omdat de opzet en de steekproef van het TBAS-onderzoek 2017 ingrijpend zijn gewijzigd, is een trendbreuk ontstaan. Hierdoor zijn cijfers van toeristische bezoeken niet goed vergelijkbaar met de jaren voor 2017. Daarom wordt alleen gerapporteerd over de jaren 2017-2020. Sinds de aanpassing van het onderzoek worden de toeristische bezoeken aan de binnenstad, Scheveningen en Kijkduin onderzocht. Hiermee kunnen we de groei over de jaren overzichtelijk rapporteren en vergelijken met het totaal, wat ook vergelijkbaar is met andere grote steden.

Afbakening

De focus van deze publicatie ligt op toerisme en leisure-voorzieningen met een regionale of landelijke aantrekkingskracht. Voorzieningen als zwembaden, golfbanen en (groen)voorzieningen in de openbare ruimte (parken, pleinen, monumenten, fiets- en wandelpaden, etc.) zijn niet opgenomen in deze publicatie maar dragen natuurlijk ook bij aan het toeristische aanbod. Daarnaast is detailhandel buiten beschouwing gelaten, ook al maakt een deel van de detailhandel nadrukkelijk onderdeel uit van het toeristische product. Periodiek verschijnt er over detailhandel een afzonderlijke detailhandelsmonitor, waarin de belangrijkste ontwikkelingen op dit gebied uitgebreid staan beschreven (RIS301527). Uiteraard vormt het winkelende publiek wel onderdeel van de bezoekers van Den Haag en de bestedingen die dit bezoek genereert. In hoofdstuk 2 wordt hier daarom nog kort op ingegaan.

1.2 TRENDS EN ONTWIKKELINGEN

Hieronder worden enkele belangrijke trends en ontwikkelingen toegelicht.⁵

Toerisme en de coronacrisis

Tot en met 2019 groeide het toerisme in Nederland sterk. Een voorzichtige schatting van het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) was dat het toerisme in Nederland in de periode 2017-2030 in totaal met 50% groeit, naar 29 miljoen internationale verblijfsbezoekers⁶. Of die groei (ondanks de coronacrisis) alsnog wordt gehaald, hangt van veel factoren af, zoals mondiale economische ontwikkelingen, maar ook lokale investeringen in het toerisme.

Veel landen hebben in maart 2020 beperkende maatregelen doorgevoerd om de coronapandemie tegen te gaan. Het (internationale) reisverkeer werd aan banden gelegd, met gevolgen, o.a. voor de luchtvaart. Het passagiersvervoer van en naar de vijf nationale luchthavens is bijna stil komen te liggen. De gemiddelde bezettingsgraad per vlucht kelderde van 82 procent in april 2019 naar 29 procent in april 2020. Dit heeft grote impact op de economie.

Het Centraal Planbureau (CPB) gaf in een rapportage in augustus 2020 nog aan dat de kans groot is dat het bruto binnenlands product (bbp) langdurig of zelfs permanent lager blijft dan verwacht als gevolg van de coronacrisis. Dit was gebaseerd op het feit dat er na de meeste diepe recessies langdurige schade is, ongeacht de oorzaak van de recessie. In recenter nieuws van juni 2021 geeft het Centraal Planbureau aan dat de vooruitzichten voor de Nederlandse economie gunstiger zijn. De economie herstelde zich snel toen het aantal besmettingen afnam en de vaccinatiegraad toenam. Het CPB verwacht een groei van de economie in 2021 en 2022 van ruim 3% per jaar en verwacht dat de werkloosheid in 2022

⁵Trendrapport toerisme, recreatie en vrijetijd, 2018 (Pleisureworld NRIT en CBS, 2018)

⁶Perspectief 2030 Bestemming Nederland (NBTC Holland Marketing, 2018)

beperkt blijft tot 4,1%, vrijwel gelijk aan het gemiddelde in 2017-2019 (voor de crisis). Het bbp-niveau komt in 2025 alsnog 1,5% lager uit dan voor de coronacrisis werd voorzien, maar dat is gunstiger dan het negatieve effect van 3% waar eerder van werd uitgegaan. De permanente economische schade van de coronapandemie blijft dus naar verwachting beperkt⁷.

Veranderende reistrends door coronacrisis

Naast dat de coronacrisis een grote invloed heeft gehad op de ondernemers in de toerismesector, heeft dit ook een grote invloed gehad op de reisbehoeftes van de consument: Nederlanders hebben vakantie in eigen land opnieuw ontdekt. Trends als lokaal reizen en minder vliegen waren voor de coronacrisis al aanwezig, maar komen nu door de coronacrisis in een stroomversnelling⁸.

De behoefte van vakantie blijft hoog, maar door de onzekerheid door veranderende maatregelen van de regering worden vakanties vaak last-minute geboekt. De tijd tussen oriëntatie en boeken is daarmee ruim korter geworden. De oriëntatie voor bestemmingen in Europa, zoals Spanje, Frankrijk, Italië, Griekenland en Duitsland nemen toe en boekingen naar deze bestemmingen trekken iets aan. Vooral landen die goed bereikbaar zijn met de auto zijn in trek: boekingen voor buitenlandse autovakantiebestemmingen stegen in maart 2021 met 34% ten opzichte van februari 2020. Eind maart nam de trend echter weer af, omdat consumenten terughoudend zijn door de onzekerheden. Door deze onzekerheid is informatiebehoefte en flexibel boeken belangrijker dan ooit⁹.

Verwachting inkomend toerisme 2021

Het aantal internationale verblijfsbezoekers zal naar verwachting verder dalen ten opzichte van 2020. Het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) verwacht dat Nederland in 2021 6,5 miljoen internationale verblijfsbezoekers ontvangt. Ter vergelijking: in 2019 ontving Nederland nog 10,1 miljoen internationale verblijfsbezoekers. Daarmee verwacht NBTC dus een daling van 68% ten opzichte van een 'normaal' toeristisch jaar. NBTC verwacht ook een daling van 20% in de bestedingen van internationale verblijfsbezoekers ten opzichte van 2020. De voornaamste reden hiervoor is dat intercontinentaal reizen momenteel nog steeds niet of nauwelijks mogelijk is.

Wat betreft binnenlandse vakanties verwacht NBTC dat Nederlanders in 2021, net als in 2020, meer op vakantie gaan in eigen land. Dit zijn ongeveer 22,3 miljoen binnenlandse verblijfsbezoekers, waarmee alsnog wordt uitgegaan van een daling van 14% ten opzichte van een 'normaal' toeristisch jaar¹⁰.

Digitalisering en deeleconomie

De regulering van drukte biedt ook nieuwe kansen en zorgt voor aanbod van nieuwe digitale innovaties. Denk aan het gebruik van herkenningstechnologie, virtual en augmented reality, robotisering, artificial intelligence, chatbots en open data. Innovatieve technologische oplossingen laten consumenten rustige plekken en tijden zien. Dat zorgt voor een betere spreiding van bezoekers in plaats en tijd, ook conform de regels van RIVM. Met dynamische prijzen en ticketveilingen worden bezoekers bovendien steeds vaker verleid om juist op rustige momenten te komen. Daarnaast kunnen deze technologieën in tijden van de coronacrisis bezoekers op afstand een beeld geven van de bezienswaardigheden. Diverse vrijetijdsbedrijven proberen relevant te blijven door het aanbieden van content thuis. Zo geeft

⁷Economische beleidsanalyse (Centraal Planbureau, 2021)

⁸Vakantie in eigen land en de toekomst van toerisme (Travelpro 2021)

⁹De stand van zaken in de reisbranche: 12 trends (Frankwatching 2021)

¹⁰Prognose juli 2021: toerisme in Nederland

Safaripark Beekse Bergen, via videorangers, les over dieren, deelt de Efteling onride videos, kun je in musea virtueel op bezoek en verzorgen culturele instellingen online voorstellingen.¹¹

Mensen zijn gewend dat informatie altijd overal beschikbaar is met de mobiele telefoon en beslissen steeds vaker pas op de plaats van bestemming, aan de hand van de best beoordeelde attracties, musea en restaurants wat ze gaan bezoeken. Daarmee is het belang van platforms als Tripadvisor groter dan ooit. Zo staan toeristische instellingen steeds weer voor de uitdaging om bezoekers een unieke en gastvrije belevenis te bezorgen.

Duurzaamheid wordt belangrijker

Duurzaamheid is de afgelopen jaren steeds belangrijker geworden bij bezoekers. Hotels en horecabedrijven kiezen in toenemende mate voor een benadering die zowel maatschappelijk verantwoord is als een gezond milieu- en economisch beleid omvat. Duurzaamheid zal een belangrijke factor gaan worden voor gasten en naar verwachting een rol gaan spelen bij recensie-platformen.¹² Steden ontwikkelen steeds meer toeristische initiatieven langs tramlijnen, zodat bezoekers zich gemakkelijk met het OV kunnen verplaatsen. Dit is niet alleen duurzaam, maar draagt ook bij aan een meer rendabele OV-exploitatie.

Uit onderzoek van ING blijkt ook dat het bedrijfsleven duurzaamheid nu belangrijker vindt dan voor het uitbreken van de pandemie. Met name de grootbedrijven zien een sterkere noodzaak om zelf te verduurzamen. Volgens ING gaat het om 79 procent van de bedrijven, waarvan een derde tijdens de crisis daarin zelfs al extra heeft geïnvesteerd. De bedrijven verduurzamen vooral voor een beter milieu, maar ook om kosten te besparen en de toekomst van het bedrijf veilig te stellen¹³.

1.3 TOERISTISCHE GEBIEDEN IN DEN HAAG

Den Haag heeft meerdere toeristische gebieden. Het Centrum, Scheveningen, de Internationale Zone en Kijkduin en omgeving zijn de belangrijkste. Naast deze toeristische kerngebieden zijn er ook gebieden die steeds meer toeristische aantrekkingskracht krijgen onder specifieke doelgroepen, zoals bijvoorbeeld de Binckhorst.

¹¹ NRIT Media, 2020

¹² ING, Trends en Ontwikkelingen in de Leisure Sector, 2020

¹³ Grotere bedrijven investeren volop in duurzame herstart uit coronacrisis (ING, 2021)

KAART 1.TOERISTISCHE GEBIEDEN IN DEN HAAG

Centrum

De binnenstad van Den Haag is een belangrijk visitekaartje voor de stad en kent een zeer hoge dichtheid aan vrijetijdsvoorzieningen, zoals winkels, musea, theaters, horeca en bezienswaardigheden. Enkele gebieden in het centrum spelen in toeristisch opzicht een belangrijke rol. Het Centraal Station en Hollands Spoor zijn belangrijke aankomstplekken met het openbaar vervoer. Daarnaast zijn de paleizen en het Binnenhof van grote waarde voor het toerisme en is het Malieveld van belang omdat hier grote evenementen plaatsvinden. Het Binnenhof wordt vanaf 2021 gedurende een periode van 5 jaar verbouwd en is gedurende die periode (tijdelijk) op een andere wijze te ervaren. De binnenstad heeft diverse sfeergebieden die toeristisch aantrekkelijk zijn, zoals het Hofkwartier en China Town. In de Nieuwe Kern zijn de bijzondere gebouwen te vinden die de befaamde skyline van Den Haag vormen. In 2021 is hier ook het nieuwe onderwijs en cultuurcomplex Amare geopend. Het gebied rond de Hofvijver en het Lange Voorhout vormt het Museumkwartier, waar diverse musea zijn gevestigd zoals het Mauritshuis, het Haags Historisch Museum, de Gevangenpoort, Escher in het Paleis, Museum Bredius en Galerij Willem V. De combinatie van een historische binnenstad, de koninklijke sfeer en het winkel- en museumaanbod maken de Haagse binnenstad uniek.

Binnenhof vanaf de Hofvijver, Centrum

Scheveningen

Scheveningen is sinds 1818 de eerste én grootste badplaats van Nederland en is uitgegroeid tot een multifunctioneel gebied waarin wonen, werken, winkelen, horeca en recreatie worden gecombineerd. Het gebied met het Kurhaus en de Pier als beeldbepalende gebouwen trekt jaarlijks bezoekers uit binnen- en buitenland. Daarnaast kent het gebied vele attracties zoals het Circustheater, Holland Casino, Sea Life, Nationaal Monument Oranjehotel, museum Beelden aan Zee en het nieuwe Legoland Discovery Centre. Sinds de heropening van de Pier (2015), de komst van een nieuwe eigenaar van het Kurhaus en de geheel vernieuwde zuid- en noordboulevard is een nieuwe dynamiek ontstaan in Scheveningen en een opwaartse lijn ingezet.

Scheveningen-Haven is een bijzondere locatie waar een grote (her)ontwikkelingsopgave wordt uitgevoerd. Het is een gebied in opkomst. In het havengebied ligt de focus op het versterken van de maritieme functie. De combinatie van wonen én werken maakt het gebied interessant en aantrekkelijk. Het is een levendige plek, waar boten in en uit varen en laden en lossen. Een gebied waar stad, haven, duinen en zee samenkomen. Kortom, een aantrekkelijk decor voor bezoekers. De authentieke visserij en de onderscheidende water- en strandsporten staan centraal in de toeristische profilering van Scheveningen-Haven en trekken bezoekers van buiten de stad.

De Pier, Scheveningen

Kijkduin

Kijkduin is dé familiebadplaats van Nederland en wordt de komende jaren helemaal vernieuwd. Daarmee ontstaat nieuw elan rond de badplaats. Het uitgestrekte duinlandschap van het Nationaal Park Hollandse Duinen, gelegen bij Kijkduin, biedt diverse mogelijkheden voor recreatie. Het is een groene sportief-reactieve zone waarin ruimte is voor onder meer fietsen, wandelen en zeil- en surfsport.

Kijkduin-Bad krijgt komende jaren een nieuw winkelcentrum, de boulevard wordt vernieuwd, het Atlantic Hotel wordt verbouwd, er komt een ondergrondse parkeergarage en er worden appartementen ontwikkeld. Een deel van de badplaats is inmiddels opgeleverd.

Impressie van de herontwikkeling, Kijkduin

Internationale Zone

In Den Haag wordt elke dag gewerkt aan een betere, veilige en rechtvaardige wereld. Met het Vredespaleis als kloppend hart, is Den Haag dan ook de internationale stad van vrede en recht. Deze bijzondere status trekt vele regeringsleiders, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, bedrijven en studenten aan. De Internationale Zone is het gebied waar dit thema tot leven komt en waar toeristisch bezoek en zakelijk bezoek samenkomen. In dit gebied liggen ook Museon, Omniversum en Kunstmuseum Den Haag, wat belangrijke trekkers zijn voor (inter)nationaal bezoek. In het gebied bevinden zich diverse ambassades, een aantal belangrijke internationale organisaties en het World Forum. Het gebied beschikt over uitstekende congres- en vergaderlocaties en hotels.

Vlaggenparade, Internationale Zone

2 BEZOEKERS EN BESTEDINGEN

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de ontwikkelingen in het bezoek aan Den Haag, de bestedingen en de ontwikkelingen ten opzichte van de andere G4 steden toegelicht. Ten aanzien van bezoekersaantallen wordt nadrukkelijk onderscheid gemaakt tussen *bezoekers* en *bezoeken*. Een individuele bezoeker kan een stad meerdere keren in een jaar bezoeken. Daarbij geldt dat hoe hoger de gemiddelde bezoekfrequentie is, hoe groter het aantal bezoeken. Verder wordt onderscheid gemaakt tussen (*nationaal*) *toeristisch bezoek* (2.2) en *verblijfsbezoek* (2.3).

2.2 TOERISTISCH BEZOEK

In onderstaande tabellen en figuren staan de ontwikkelingen in het aantal unieke bezoekers en aantal bezoeken van de G4 steden weergegeven. Het gaat hier om Nederlandse bezoekers van steden met een toeristisch motief, dus exclusief familiebezoek en zakelijk bezoek.¹⁴ Meestal gaat het om dagbezoek, maar soms ook om een meerdaags bezoek met overnachting.¹⁵

Bezoeken aan de G4

In 2020 is Den Haag 6,3 miljoen keer bezocht door Nederlanders met een toeristisch motief. De andere G4 steden werden vaker bezocht (zie tabel 1). Alle grote steden laten als gevolg van de coronacrisis een sterke daling ten opzichte van 2019 zien. De daling in Den Haag is kleiner dan in Amsterdam en Rotterdam, maar iets groter dan in Utrecht.

TABEL 1. AANTAL BEZOEKEN AAN DE G4 IN 2017-2019 (X 1000)

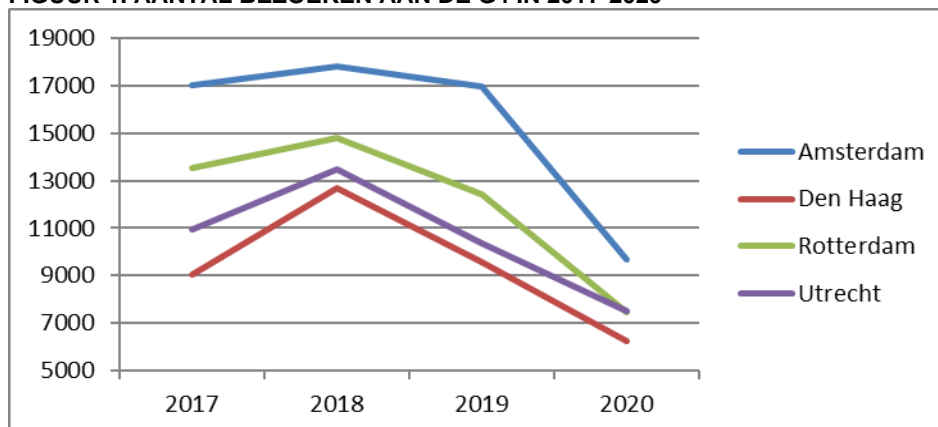
	2017	2018	2019	2020	Vershil t.o.v. 2019
Amsterdam	17.031	17.824	16.960	9.680	-43%
Den Haag	9.032	12.659	9.571	6.261	-35%
Rotterdam	13.542	14.816	12.398	7.439	-40%
Utrecht	10.943	13.450	10.361	7.531	-27%

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Ook ten opzichte van 2017 is het aantal bezoeken in alle G4 steden gedaald. De verschillen tussen de vier grote steden zijn kleiner geworden (zie figuur 1).

¹⁴ Omdat de methodiek van het onderzoek Toeristisch bezoek aan steden (TBAS) in 2017 ingrijpend is gewijzigd, is een trendbreuk ontstaan waardoor de cijfers van 2017-2020 niet goed met voorgaande jaren zijn te vergelijken. Daarom worden geen cijfers van vóór 2017 vermeld.

¹⁵ In 9% van alle bezoeken aan steden ging het om een meerdaags verblijf met overnachting (voor Den Haag 9%).

FIGUUR 1. AANTAL BEZOEKEN AAN DE G4 IN 2017-2020

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Het centrum van Den Haag trekt de meeste bezoekers. In 2019 is het centrum 5,1 miljoen keer bezocht, Scheveningen 4,6 miljoen keer, Kijkduin 0,7 miljoen keer en overig Den Haag 1,6 miljoen keer.¹⁶ Het gaat hierbij alleen om nationale bezoekers van buiten Den Haag met een toeristisch motief.

Bezoekers aan de G4 steden

In 2020 trok Den Haag circa 2,1 miljoen unieke bezoekers uit Nederland met een toeristisch motief. Dat is minder dan Amsterdam, maar iets meer dan Rotterdam en Utrecht. Ten opzichte van 2019 is het aantal bezoekers in alle grote steden sterk gedaald. De daling in Den Haag is kleiner dan die in Amsterdam en Rotterdam, maar iets groter dan in Utrecht.

TABEL 2. AANTAL BEZOEKERS AAN DE G4 IN 2017-2019 (X 1000)

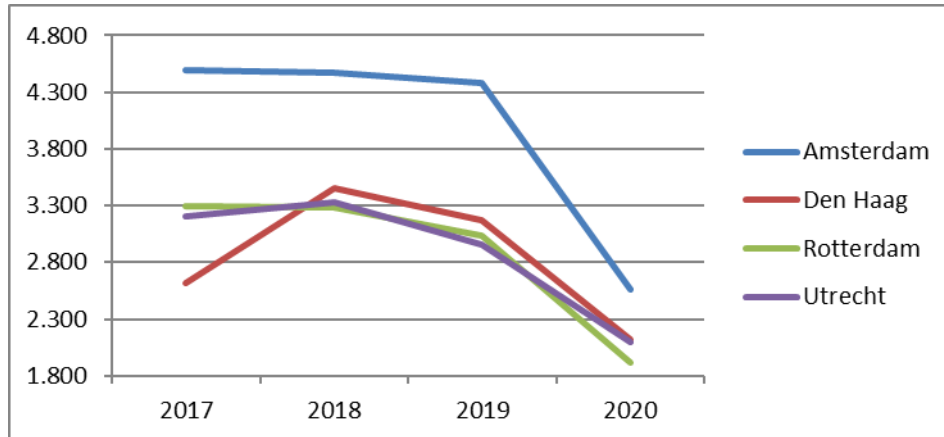
	2017	2018	2019	2020	Vershil t.o.v. 2019
Amsterdam	4.496	4.471	4.381	2.563	-42%
Den Haag	2.615	3.454	3.171	2.115	-33%
Rotterdam	3.296	3.279	3.036	1.919	-37%
Utrecht	3.206	3.326	2.957	2.101	-29%

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Absoluut gezien is de daling 2020 ten opzichte van voorgaande jaren het grootst in Amsterdam. Onderstaande figuur laat dit goed zien. De verschillen tussen de andere grote steden zijn relatief klein. De sterke opleving van het aantal bezoekers in Den Haag in 2018 had te maken met het mooie zomerweer en de vele festiviteiten die toen georganiseerd zijn in het kader van Feest aan zee.

¹⁶ Voor 2020 zijn geen cijfers bekend.

FIGUUR 2. AANTAL UNIEKE BEZOEKERS AAN DE G4 IN 2017-2020

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Van de G4 hebben Rotterdam en Den Haag verhoudingsgewijs de meeste bezoekers uit de eigen provincie (resp. 45% en 40%). Amsterdam (25%) en Utrecht (19%) scoren in dit opzicht lager. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met die van voorgaande jaren.

De gemiddelde bezoekfrequentie van Nederlandse (toeristische) steden varieerde in 2020 van 2,2 (Leeuwarden) tot 4,4 (Schiedam). Den Haag scoort met een bezoekfrequentie van 3,0 het laagst van de G4 steden. Rotterdam, Amsterdam en Utrecht hebben een gemiddelde bezoekfrequentie van resp. 3,9, 3,8 en 3,6. Opmerkelijk is dat de frequentie nauwelijks verschilt ten opzichte van 2019 (was in Den Haag ook 3,0).

Ondernomen activiteiten

In tabel 3 staan de activiteiten die de bezoekers ondernomen hebben tijdens hun bezoek aan de G4 steden. Lunchen/dineren, op een terras zitten en winkelen voor plezier zijn in het algemeen de belangrijkste ondernomen activiteiten. Bezoekers van Den Haag bezoeken ook vaak het strand en de boulevard.

Ten opzichte van 2019 zijn er wel enkele grote verschuivingen te zien. In Den Haag zijn bezoekers verhoudingsgewijs veel vaker naar het strand gegaan en maakten ze vaker een stadswandeling en/of een fietstocht. Ze bezochten daarentegen minder vaak een museum, theater en/of evenement. Ook hebben gasten minder vaak een bezoek gebracht aan de horeca en is er minder gewinkeld voor plezier. Dit was een direct gevolg van de mooie zomer en de coronamaatregelen, waardoor een bezoek aan horeca, winkels, musea, theater en evenementen een groot deel van het jaar niet mogelijk was. Het strand was daarentegen jaarrond te bezoeken en het maken van een wandeling of fietstocht was ook het gehele jaar mogelijk.

TABEL 3. ONDERNOMEN ACTIVITEITEN TIJDENS BEZOEK AAN DE G4 IN 2020 (2019)

	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Utrecht
Lunchen /dineren	45% (57%)	43% (57%)	41% (54%)	49% (60%)
Op terras zitten	18% (16%)	22% (25%)	17% (17%)	23% (20%)
Bezoek evenement	6% (10%)	3% (8%)	3% (10%)	4% (12%)
Bezoek museum	21% (27%)	13% (20%)	9% (10%)	7% (11%)
Bezoek aan een attractie	4% (5%)	6% (6%)	8% (9%)	2% (1%)
Bezoek theater / concert	6% (18%)	3% (13%)	4% (9%)	3% (13%)
Bezoek bioscoop	5% (5%)	5% (8%)	7% (11%)	3% (7%)
Uitgaan / nachtleven	5% (8%)	3% (4%)	3% (4%)	5% (6%)
Bezoek sportwedstrijd	3% (3%)	1% (1%)	3% (6%)	0% (1%)
Stadswandeling	30% (17%)	20% (12%)	26% (14%)	27% (13%)
Fietstocht	5% (2%)	4% (2%)	5% (2%)	3% (1%)
Boottocht	3% (6%)	0% (0%)	4% (4%)	2% (2%)
Winkelen voor plezier	30% (27%)	21% (28%)	38% (42%)	41% (44%)
Bezoek strand / boulevard	1% (0%)	47% (35%)	2% (1%)	1% (0%)
Geen van deze	7% (3%)	4% (2%)	8% (3%)	7% (2%)

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Belangrijkste bezoekmotief

In 2020 is een bezoek aan het strand/boulevard voor 30% van de bezoekers de belangrijkste reden voor het bezoek aan Den Haag (in 2019 was dit 16%). Dit maakt strandbezoek in Den Haag het belangrijkste bezoekmotief. De goede zomer van 2020 heeft daaraan zeker ook bijgedragen.

Landelijk gezien is winkelen voor plezier nog steeds het belangrijkste algemene bezoekmotief om een stad te bezoeken, maar het belang ervan neemt de laatste jaren verhoudingsgewijs af, ook in Den Haag. Gemiddeld komt 25% van de bezoekers primair naar een stad om te winkelen, maar de verschillen tussen steden zijn groot. Het percentage varieert van 10% in Den Haag tot 62% in Lelystad. Door het uitgebreide en gevarieerde vrijetijdsaanbod in de G4 steden is het belang van winkelen voor plezier normaliter lager dan bij andere Nederlandse steden.

Tegelijkertijd is museumbezoek steeds vaker de primaire reden om een stad te bezoeken. Echter niet in 2020. Door de coronamaatregelen waren musea, theaters en attractieparken maar beperkt open en ontbraken de meeste evenementen. Daarentegen kwam men vaker dan voorgaande jaren naar de stad voor een stadswandeling of fietstocht.

TABEL 4. BELANGRIJKSTE BEZOEKMOTIEF G4 IN 2020 (2019)

	Amsterdam	Den Haag	Rotterdam	Utrecht
Lunchen / dineren	16% (12%)	12% (14%)	16% (16%)	23% (18%)
Op terras zitten	3% (2%)	3% (2%)	2% (1%)	5% (3%)
Bezoek evenement	4% (8%)	2% (6%)	2% (7%)	3% (11%)
Bezoek museum	15% (18%)	9% (15%)	6% (6%)	6% (8%)
Bezoek aan een attractie	2% (4%)	5% (3%)	6% (6%)	2% (1%)
Bezoek theater / concert	5% (16%)	3% (12%)	3% (8%)	3% (12%)
Bezoek bioscoop	3% (3%)	3% (5%)	3% (6%)	1% (3%)
Uitgaan / nachtleven	2% (4%)	1% (1%)	2% (2%)	3% (3%)
Bezoek sportwedstrijd	2% (3%)	1% (1%)	2% (5%)	0% (0%)
Stadswandeling	14% (4%)	8% (3%)	12% (5%)	14% (3%)
Fietstocht	2% (1%)	1% (0%)	2% (1%)	1% (0%)
Boottocht	1% (3%)	0% (0%)	2% (2%)	0% (1%)
Winkelen voor plezier	15% (12%)	10% (11%)	24% (24%)	25% (26%)
Bezoek strand / boulevard	0% (0%)	30% (16%)	1% (0%)	0% (0%)
Geen belangrijkste reden	15% (11%)	12% (11%)	16% (11%)	14% (11%)
Totaal	100%	100%	100%	100%

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Museumbezoek op 1,5 meter afstand, Mauritshuis

Vervoerswijze

Landelijk gezien komen de meeste bezoekers van Nederlandse steden met de auto (69%), gevolgd door de trein (18%). In Den Haag is dat ook het geval (68% met de auto en 17% met de trein), evenals in Rotterdam. Amsterdam en Utrecht wijken van dit patroon af. Daar komen meer bezoekers met de trein naar toe dan met de auto. Ten opzichte van 2019 zijn wel meer bezoekers naar Den Haag met de auto gekomen en minder met de trein (was resp. 61% en 25%).

Samenstelling gezelschap

Naar Den Haag komen vooral veel stellen zonder kinderen (49%) en alleenstaanden (26%). In 20% van bezoekers betreft het een gezin met jonge kinderen (jongste kind jonger dan 13 jaar) en in 6% een gezin met oudere kinderen (jongste kind 13 t/m 17 jaar). Ten opzichte van 2019 is het aandeel gezinnen iets toegenomen (van 21% naar 26%) en het aandeel alleenstaanden iets afgenomen (van 33% naar 26%).

Uitgaven per bezoek

Bezoekers van steden geven landelijk gezien in 2020 gemiddeld € 53,30 per bezoek uit. Van dit bedrag wordt 43% uitgegeven in winkels, 36% in horeca gelegenheden, 10% aan entreegelden voor musea, theaters en attracties en 11% aan overige zaken.

Den Haag bevindt zich in 2020 met € 41,70 per bezoek in de middenmoot van Nederlandse steden. Ter vergelijking: in Maastricht zijn de gemiddelde bestedingen per bezoek het hoogst (€ 90,70) en in Schiedam het laagst (€ 22,70).¹⁷

De gemiddelde besteding hangt samen met het bezoekmotief: volgens het TBAS - Onderzoek neemt de gemiddelde besteding toe als het percentage voor winkelen voor plezier als bezoekmotief toeneemt. Strandbezoek zorgt juist voor een lagere gemiddelde besteding.

De gemiddelde bestedingen van bezoekers aan de G4 steden staan in onderstaande tabel weergegeven. Ten opzichte van 2019 zijn in alle grote steden de gemiddelde uitgaven per bezoek gedaald. In Den Haag is de daling het grootst (-21%). Dit komt vooral door een toename van het aandeel strandbezoekers.

TABEL 5. GEMIDDELDE BESTEDINGEN TOERISTISCH BEZOEK AAN DE G4 (X 1000)

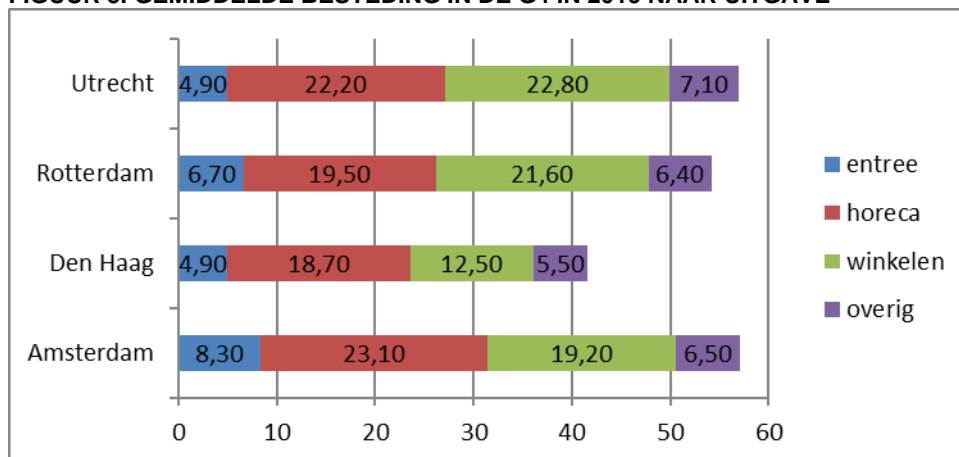
	2017	2018	2019	2020	Vershil t.o.v. 2019
Amsterdam	€ 50,10	€ 58,80	€ 57,40	€ 57,10	-1%
Den Haag	€ 47,30	€ 49,50	€ 52,70	€ 41,70	-21%
Rotterdam	€ 52,10	€ 54,30	€ 62,10	€ 54,10	-13%
Utrecht	€ 48,20	€ 51,90	€ 59,00	€ 56,90	-4%

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Gemiddelde besteding naar uitgaven

De verschillen in uitgaven tussen de G4 steden hebben vooral te maken met de uitgaven voor winkelen. In Den Haag geven bezoekers aanzienlijk minder uit aan winkelen. Dit komt vooral omdat veel bezoekers komen voor het strand, dan geeft men verhoudingsgewijs minder uit.

¹⁷ Maastricht heeft relatief meer meerdaagse bezoeken met overnachting (22%) waardoor de gemiddelde bestedingen hoger uitvallen.

FIGUUR 3. GEMIDDELDE BESTEDING IN DE G4 IN 2019 NAAR UITGAVE

Bron: Toeristisch Bezoek aan Steden (TBAS)

Met een gemiddelde besteding van € 41,70 per toeristisch bezoek is in 2020 in totaal door de nationale bezoekers van Den Haag naar schatting € 254,8 miljoen uitgegeven.¹⁸ Dit is 50% minder dan in 2019 (was € 504,2 miljoen).

2.3 VERBLIJFSBEZOEK

In deze paragraaf wordt ingegaan op het verblijfsbezoek in Haagse hotels. In onderstaande tabel staat het aantal gasten in de G4 steden in 2020 weergegeven en tussen haakjes het aantal gasten in 2019. Daarbij wordt een onderscheid gemaakt tussen gasten uit Nederland en het buitenland. In de kolom 'verschil ten opzichte van 2019' staat de procentuele krimp van het totaal aantal gasten per stad. Bij 'gasten' gaat het om personen die minimaal één nacht betaald in een stad verblijven. Het gaat niet om unieke gasten. Wanneer iemand in één jaar twee keer of meer een aantal nachten betaald verblijft, telt die voor twee of meer keer mee.

TABEL 6. AANTAL GASTEN (X 1000) IN 2020 (EN 2019)

	Nederland	Buitenland	Totaal	Verschil t.o.v. 2019
Amsterdam	871 (1.637)	2.088 (7.572)	2.959 (9.209)	-68%
Den Haag	267 (533)	250 (499)	518 (1.032)	-50%
Rotterdam	430 (656)	208 (582)	637 (1.237)	-49%
Utrecht	213 (211)	84 (238)	297 (449)	-34%

Bron: CBS

Het aantal gasten dat in Den Haag verblijft is in 2020 ten opzichte van 2019 met 50% gedaald. De krimp is vergelijkbaar met Rotterdam. In Amsterdam was de daling groter en in Utrecht iets kleiner. De krimp wordt vooral veroorzaakt door de sterke daling van het aantal buitenlandse gasten die door de coronacrisis niet naar Nederland konden komen.

¹⁸ Het gaat hier alleen om Nederlandse bezoekers aan Den Haag met een toeristisch motief.

De ene toerist is de andere niet

In de toerismestrategie: Toerisme werk (t) voor de stad (2019) is helder uiteengezet voor welke doelgroepen Den Haag het meeste te bieden heeft en het meest kansrijk is. Daarbij ligt de focus op het aantrekken van de zogeheten kwaliteitstoerist: een bezoeker die positief bijdraagt aan de doelen en het imago van de stad, die zorgt voor economische impact door bestedingen, die zich laat spreiden in tijd en plaats en zorgt voor reuring zonder overlast. Daarbij wordt ook gekeken naar doelgroepen die geïnteresseerd zijn in het aanbod in Den Haag. Toeristen uit België, Duitsland en Verenigd Koninkrijk vinden de stad bijvoorbeeld aantrekkelijk door de combinatie van stad, strand en het koninklijke karakter. Bezoekers uit Frankrijk, Italië en Spanje zijn over het algemeen bijzonder geïnteresseerd in het culturele aanbod van onze stad. Buiten Europa zijn met name de Verenigde Staten, China en Japan interessante doellanden. Toeristen uit deze landen besteden relatief veel en hebben interesse in het aanbod. Met name de musea bieden kansen: met Mondriaan, Escher, Vermeer en Rembrandt heeft Den Haag vier van de vijf grote schilders in huis die door het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) internationaal in de etalage worden gezet. Voor Amerikanen, Japanners en Chinezen is dit een belangrijk bezoekmotief. Chinezen hebben daarnaast ook interesse in shopping, de zee (boulevard) en China Town.

TABEL 7. OVERNACHTINGEN (X 1000) IN 2020 (EN 2019)

	Nederland	Buitenland	Totaal	Vershil t.o.v. 2019
Amsterdam	1.513 (2.886)	4.288 (15.489)	5.802 (18.375)	-68%
Den Haag	457 (808)	530 (868)	987 (1.675)	-41%
Rotterdam	647 (996)	383 (1.039)	1.030 (2.035)	-49%
Utrecht	308 (331)	153 (422)	461 (752)	-39%

Bron: CBS

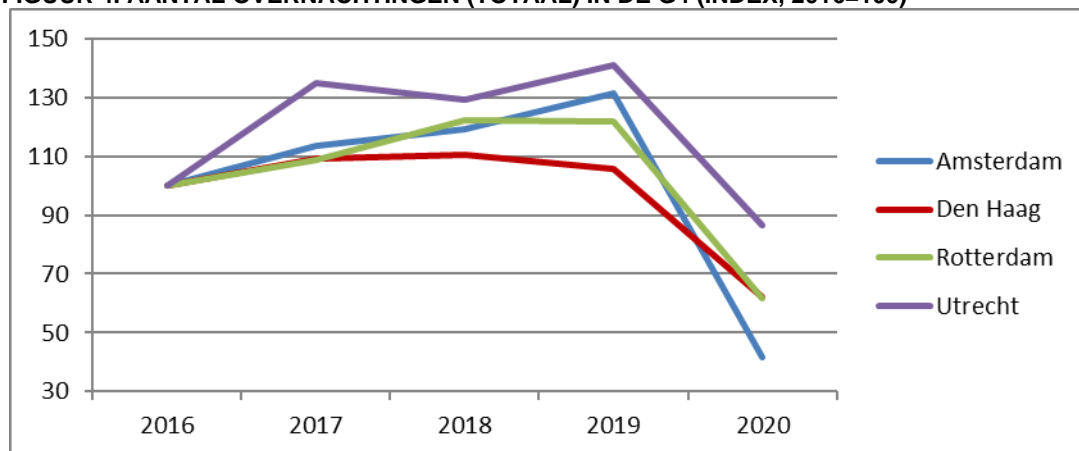
In bovenstaande tabel staat het aantal overnachtingen in de G4 steden weergegeven (inclusief zakelijk verblijf). Evenals het aantal gasten, is het aantal overnachtingen ten opzichte van 2019 sterk gedaald (-41%), maar iets minder sterk. De krimp is vergelijkbaar met Utrecht (-39%), maar aanzienlijk kleiner dan in Amsterdam en Rotterdam (resp. -68% en -49%).

Skyline tijdens avonduren, Den Haag

Onderstaande figuur laat de relatieve groei in de G4 steden in de afgelopen vijf jaar zien.

FIGUUR 4. AANTAL OVERNACHTINGEN (TOTAAL) IN DE G4 (INDEX, 2016=100)

Bron: CBS

In de periode 2016-2019 is de gemiddelde verblijfsduur van gasten in de G4 nauwelijks veranderd, maar in 2020 traden een aantal verschuivingen op. In Den Haag nam de gemiddelde verblijfsduur toe van 1,6 in 2019 naar 1,9 in 2020, terwijl die in de andere grote steden gelijk bleef of zelf iets daalde. In Amsterdam ligt het gemiddelde op 2,0 nachten (was 2,0), in Rotterdam op 1,6 (was 1,7) en in Utrecht op 1,6 (was 1,7).

TABEL 8. AANTAL GASTEN NAAR FOCUSLANDEN IN DEN HAAG IN 2016-2020 (X 1000)

	2016	2017	2018	2019	2020	Vershil t.o.v. 2019
Duitsland	159	181	182	159	140	-12%
Verenigd-Koninkrijk	56	63	57	53	17	-68%
België	46	50	51	48	23	-52%
Verenigde Staten	31	26	36	42	17	-60%
Frankrijk	19	22	25	21	9	-57%
Spanje	12	12	11	10	3	-70%
Italië	11	12	10	11	3	-73%
China	7	8	8	8	1	-88%
Canada	4	5	5	6	1	-83%
Japan	4	5	4	5	1	-80%
Overig Buitenland	131	143	147	144	36	-76%
Totaal	473	519	528	499	250	-50%

Bron: CBS

Den Haag ontvangt traditioneel vooral bezoekers uit Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk, de zogenoemde 'dichtbij landen'. Het zijn bezoekers uit Europa die in de meeste gevallen al meerdere keren in Nederland zijn geweest. Deze groep gasten is met uitzondering van de Britten in de periode 2016-2019 flink gegroeid. De VS is met 42.000 bezoekers in 2019 ook een belangrijk doelland voor Den Haag buiten Europa. De Amerikaanse bezoekers zijn met name geïnteresseerd in het culturele aanbod (Escher, Vermeer en Mondriaan).

Dit waren in 2020 nog steeds de belangrijkste herkomstlanden, maar ten opzichte van 2019 is het aantal buitenlandse gasten, met uitzondering van de Duitsers sterk gedaald. Dit geldt met name voor gasten van buiten Europa. Zo daalde het aantal gasten uit China met maar liefst 88%.

Ontwikkeling accommodaties

In onderstaande tabel staat het aantal accommodaties (hotels, pensions en jeugdaccommodaties) en bedden van de G4 steden weergegeven in 2020 en (tussen haakjes) 2016.

TABEL 9. ACCOMMODATIES EN BEDDEN IN G4 OP 31 DECEMBER 2020 (EN 2016)

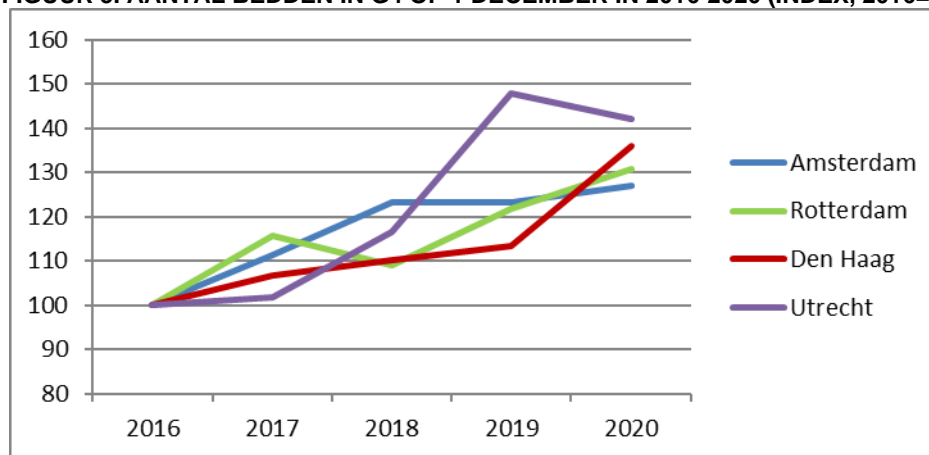
	Accommodaties	Groei t.o.v. 2016	Bedden	Groei t.o.v. 2016
Amsterdam	509 (474)	+7%	88.048 (69.277)	+27%
Den Haag	85 (63)	+35%	12.543 (9.220)	+36%
Rotterdam	84 (74)	+14%	13.249 (10.123)	+31%
Utrecht	43 (33)	+30%	5.591 (3.936)	+42%

Bron: CBS

Het aantal accommodaties in Den Haag is tussen 2016 en 2020 met 35% gegroeid. Ook in de andere grote steden nam het aantal accommodaties toe, maar minder sterk als in Den Haag.

Het aantal bedden (capaciteit) in Den Haag groeide ook flink (+36%). Iets minder sterk als in Utrecht, maar sterker dan in Amsterdam en Rotterdam. Opvallend is dat de groei in Den Haag vooral in 2020 plaatsvond, terwijl Utrecht de enige grote stad is waar het aantal bedden in 2020 kromp. Hoewel de coronacrisis de toerisme-sector hard raakt, zijn de gevolgen voor de capaciteit nog niet zichtbaar. Verder valt op dat het aantal bedden in de meeste steden sneller groeit dan het aantal accommodaties, wat betekent dat de gemiddelde schaalgrootte toeneemt. De ontwikkeling van Airbnb is hierbij buiten beeld gelaten.

FIGUUR 5. AANTAL BEDDEN IN G4 OP 1 DECEMBER IN 2016-2020 (INDEX, 2016=100)

Bron: CBS

Bezettingsgraad en prijzen hotels

In tabel 10 staat de bezettingsgraad van hotels in de G4 steden weergegeven. Door de coronacrisis is de bezettingsgraad in de G4 sterk teruggelopen. In Den Haag daalde die van 77% in 2019 naar 44% in 2020; een verschil van 33 procentpunten. De grootste daling deed zich voor in Amsterdam.

TABEL 10. BEZETTINGSGRAAD VAN HOTELS IN DE G4 (2016-2020)

	2016	2017	2018	2019	2020	Vershil 2020 t.o.v. 2019
Amsterdam	83%	85%	87%	85%	26%	-57%
Den Haag	74%	76%	78%	77%	44%	-30%
Rotterdam	70%	74%	77%	75%	45%	-25%
Utrecht	71%	76%	78%	77%	40%	-31%

Bron: Horwath

De bezettingsgraad van hotels was de laatste jaren (voor de coronacrisis) het meest toegenomen in Utrecht (+6 procentpunt) en Rotterdam (+5 procentpunt). In Amsterdam was de bezettingsgraad relatief stabiel en erg hoog.

In onderstaande tabel zijn de gemiddelde hotelkamerprijzen weergegeven.

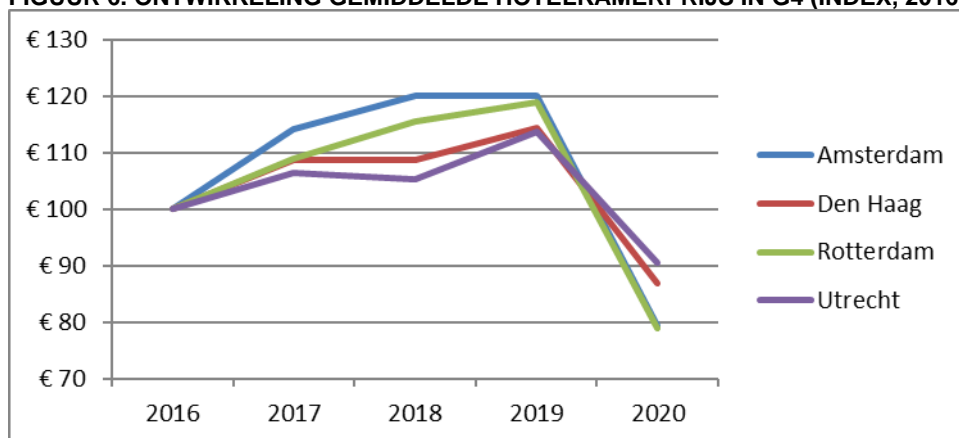
TABEL 11. GEMIDDELDE HOTELKAMERPRIJS IN EURO'S G4 (2016-2020)

	2016	2017	2018	2019	2020	Vershil 2020 t.o.v. 2019
Amsterdam	€ 135	€ 154	€ 162	€ 162	€ 107	-34%
Den Haag	€ 91	€ 99	€ 99	€ 104	€ 79	-24%
Rotterdam	€ 90	€ 98	€ 104	€ 107	€ 71	-34%
Utrecht	€ 95	€ 101	€ 100	€ 108	€ 91	-20%

Bron: Horwath

Ook de kamerprijzen zijn door de coronacrisis en de lagere bezettingsgraad sterk gedaald in 2020. Amsterdam en Rotterdam daalde die met 34%.

In de jaren voor de coronacrisis waren de prijzen in de Amsterdamse hotels door de sterke groei van het toerisme en de hoge bezettingsgraad flink toegenomen. Ook in Rotterdam was een sterke toename te zien, maar de gemiddelde prijzen waren daar in 2016 het laagst van de G4 steden. In Den Haag zijn de gemiddelde kamerprijzen de afgelopen jaren wel iets gestegen, maar waren in 2019 het laagst (iets onder het niveau van Rotterdam en Utrecht).

FIGUUR 6. ONTWIKKELING GEMIDDELDE HOTELKAMERPRIJS IN G4 (INDEX, 2016=100)

Bron: Horwath

De gemiddelde opbrengst per hotelkamer ('RevPar') in Den Haag was € 35 in 2020. Dat is 51% lager dan in 2019. Ook in Rotterdam en Utrecht halveerde de gemiddelde opbrengst per hotelkamer. In Amsterdam was de daling het grootst met 78% (van € 115 naar € 25 bij 3-sterrenhotels).

Overige accommodaties

In Den Haag verblijven veruit de meeste verblijfsbezoekers in hotels. Naast hotels wordt door zakelijke bezoekers en leisure-bezoekers ook overnacht in o.a. hostels, het vakantiepark in Kijkduin en via verhuursites als Airbnb.

Bestedingen verblijfsbezoek

Op basis van kengetallen van het NBTC is een schatting gemaakt van de totale bestedingen van internationale gasten in Den Haag.¹⁹ Daarbij is gekeken naar het herkomstland van de gasten, welk deel van de overnachtingen te maken heeft met een leisure-motief en de gemiddelde uitgaven per dag.²⁰

In onderstaande tabel is te zien dat internationale verblijfsbezoekers in 2020 naar schatting in totaal € 66,5 miljoen hebben uitgegeven. Dit is een daling van 43% ten opzichte van 2019.

TABEL 12. GEMIDDELDE BESTEDINGEN VERBLIJFSBEZOEK PER LAND IN 2020

Land	Overnachtingen (x1.000)	% Leisure overnachtingen*	Gemiddelde besteding per dag*	Totale bestedingen per land (in miljoen)
Duitsland	318	86%	€ 130	€ 35,5
Verenigd Koninkrijk	33	59%	€ 319	€ 6,2
België	39	86%	€ 132	€ 4,4
Frankrijk	17	67%	€ 322	€ 3,7
Italië	7	45%	€ 232	€ 0,7
Spanje	6	66%	€ 239	€ 0,9
Verenigde Staten	26	59%	€ 345	€ 5,3
Canada	2	72%	€ 392	€ 0,6
Japan	1	45%	€ 457	€ 0,2
China	4	41%	€ 328	€ 0,5
Overig buitenland	77	51%	€ 213	€ 8,4
Totaal	530			€ 66,5

*Het % leisure overnachtingen en de gemiddelde bestedingen per herkomstland zijn gebaseerd op het onderzoek 'inkomend toerisme' van NBTC uit 2014. Het in 2020 geplande onderzoek is uitgesteld wegens de coronacrisis.

¹⁹ De bestedingen van Nederlandse gasten zijn in de berekening buiten beschouwing gelaten omdat deze al in paragraaf 2.2 zijn meegenomen. Anders zou een dubbeltelling plaatsvinden.

²⁰ De kengetallen zijn te vinden op de website van het NBTC.

2.4 TOTALE TOERISTISCHE BESTEDINGEN

In de voorgaande paragrafen is aangegeven dat de economische waarde van het nationaal toeristisch bezoek aan Den Haag naar schatting € 254,8 miljoen bedraagt en die van het internationaal verblijfsbezoek € 66,9 miljoen. Samen is dat € 321,7 miljoen. Ten opzichte van 2019 is dat een daling van 48%. Toen werd naar schatting in totaal € 621,5 miljoen besteed.

TABEL 13. TOERISTISCHE BESTEDINGEN IN MILJOEN EURO'S (2017-2020)

	2017	2018	2019	2020	Vershil t.o.v. 2019
Nationaal toeristisch bezoek	€ 427,2	€ 626,7	€ 504,2	€ 254,8	-50%
Internationaal verblijfsbezoek	€ 121,6	€ 122,2	€ 117,3	€ 66,5	-43%
Totaal	€ 548,8	€ 748,9	€ 621,5	€ 321,3	-48%

Bron: CBS

In hoofdstuk 7 wordt verder toegelicht wat de bestedingen doen met de werkgelegenheid.

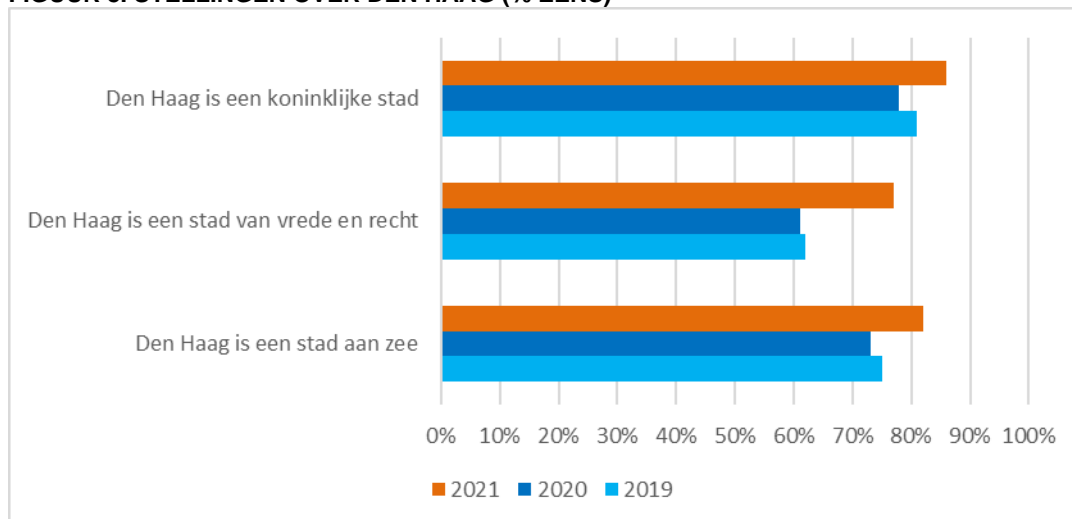
2.5 IMAGO

Begin 2021 heeft Kantar onderzoek gedaan naar het imago van Den Haag onder Nederlanders. In 2019 en 2020 is een vergelijkbaar onderzoek door Blauw Research uitgevoerd.

Aan de respondenten is o.a. een aantal stellingen over Den Haag voorgelegd. De uitkomsten zijn weergegeven in onderstaande figuur. Volgens 86% van de respondenten is Den Haag een koninklijke stad, volgens 82% is Den Haag een stad aan zee en volgens 77% is Den Haag een stad van vrede en recht.

De uitkomsten vallen iets positiever uit dan in 2019 en 2020. Dit kan komen door de marketingstrategie maar ook door de iets gewijzigde vraagstelling en opzet van het onderzoek.

FIGUUR 8. STELLINGEN OVER DEN HAAG (% EENS)

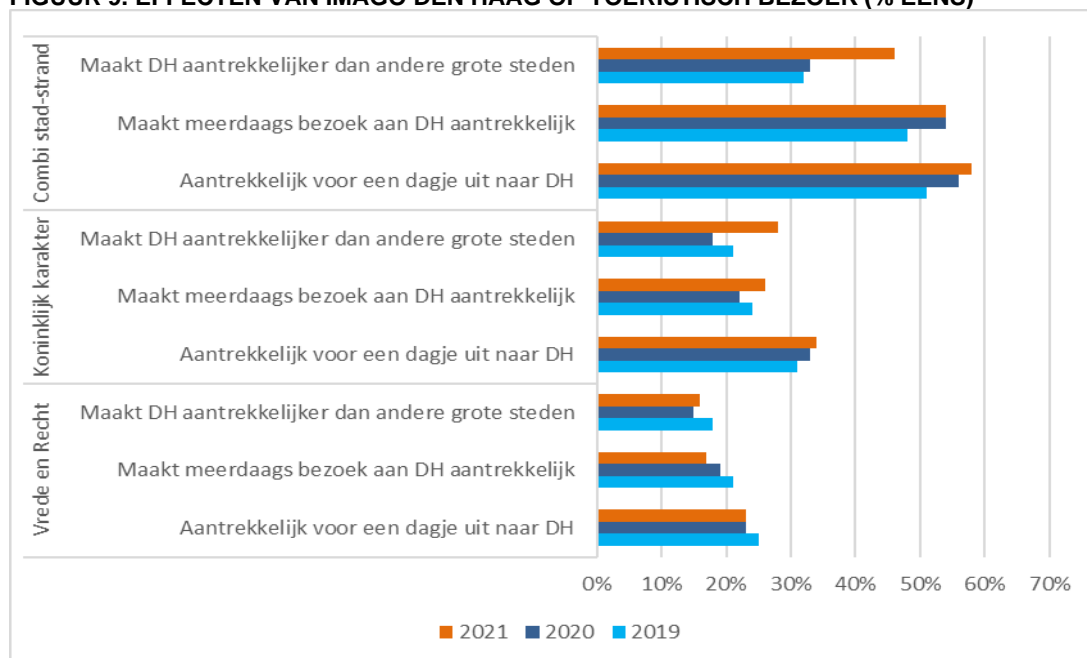

Bron: Blauw Research (2019 en 2020) & Kantar (2021)

Ruim de helft van de respondenten (58%) is het eens met de stelling dat de combinatie van stad en strand Den Haag aantrekkelijk maakt voor een dagje uit én dat Den Haag hierdoor aantrekkelijk is voor een meerdaags bezoek (54%). Bijna de helft (46%) vindt vanwege deze combinatie Den Haag aantrekkelijker dan andere grote steden.²¹ Deze percentages zijn ten opzichte van 2019 en 2020 iets toegenomen. Dit is een positieve ontwikkeling.

Ook het 'koninklijke karakter' en 'stad van vrede en recht' hebben een positief effect op een bezoek aan Den Haag, zoals in figuur 9 te zien is, maar minder sterk dan de combinatie van stad en strand. De percentages begin 2021 zijn min of meer vergelijkbaar met voorgaande jaren.

FIGUUR 9. EFFECTEN VAN IMAGO DEN HAAG OP TOERISTISCH BEZOEK (% EENS)

Bron: Blauw Research (2019 en 2020) & Kantar (2021)

Kustlijn, Den Haag

²¹ In 2019 en 2020 was de stelling 'Kies (hierdoor) eerder voor Den Haag dan voor een andere grote stad'

3 ATTRACTIES EN BIOSCOPEN

3.1 INLEIDING

Door de groei van het toerisme en de vrijetijdseconomie in de afgelopen jaren is de attractiedichtheid toegenomen. Dit leidt tot nieuw aanbod en vernieuwing in het aanbod. Deze trends zijn ook zichtbaar in Den Haag. In 2017 is het toeristische aanbod uitgebreid met een zip-line op de Pier, een koninklijke wandelroute door de binnenstad en de Haagse Toren is opengesteld voor het publiek. Madurodam is in 2018 uitgebreid met de attractie 'De Waterwolf'. En in 2021 heeft Legoland Discovery Centre haar deuren geopend en is de koninklijke wandelroute uitgebreid met een audio- en videotour.

Best bezochte attracties in Nederland

In onderstaande tabel is een overzicht te zien van de best bezochte attractieparken, dierentuinen en musea van Nederland. Het overzicht is gebaseerd op de top 50 attracties die het NBTC in 2019 heeft opgesteld. Normaliter verschijnt het jaarlijks, maar door de coronacrisis is er voor 2020 geen overzicht verschenen. De Haagse attracties in de top 50 zijn expliciet vermeld (cursief).

TABEL 15. TOP 10 ATTRACTIES, DIERENTUINEN EN MUSEA IN 2019

Rangnr.	Attractie	Aantal bezoekers (x 1.000)	Plaats
1	De Efteling	5.257	Kaatsheuvel
2	Rijksmuseum Amsterdam	2.678	Amsterdam
3	Zaanse Schans	2.532	Zaandam
4	Lovers Canal Cruise	2.449	Amsterdam
5	Van Gogh Museum	2.135	Amsterdam
6	Heineken Experience	1.561	Amsterdam
7	Diergaarde Blijdorp	1.561	Rotterdam
8	Keukenhof	1.418	Lisse
9	<i>De Uithof</i>	1.418	<i>Den Haag</i>
10	De Beekse Bergen	1.150	Hilvarenbeek
25	<i>Madurodam</i>	661	<i>Den Haag</i>
45	<i>Kunstmuseum Den Haag/Fotomuseum²²</i>	585	<i>Den Haag</i>
46	<i>Mauritshuis</i>	415	<i>Den Haag</i>

Bron: NBTC (Top 50 attracties 2019)

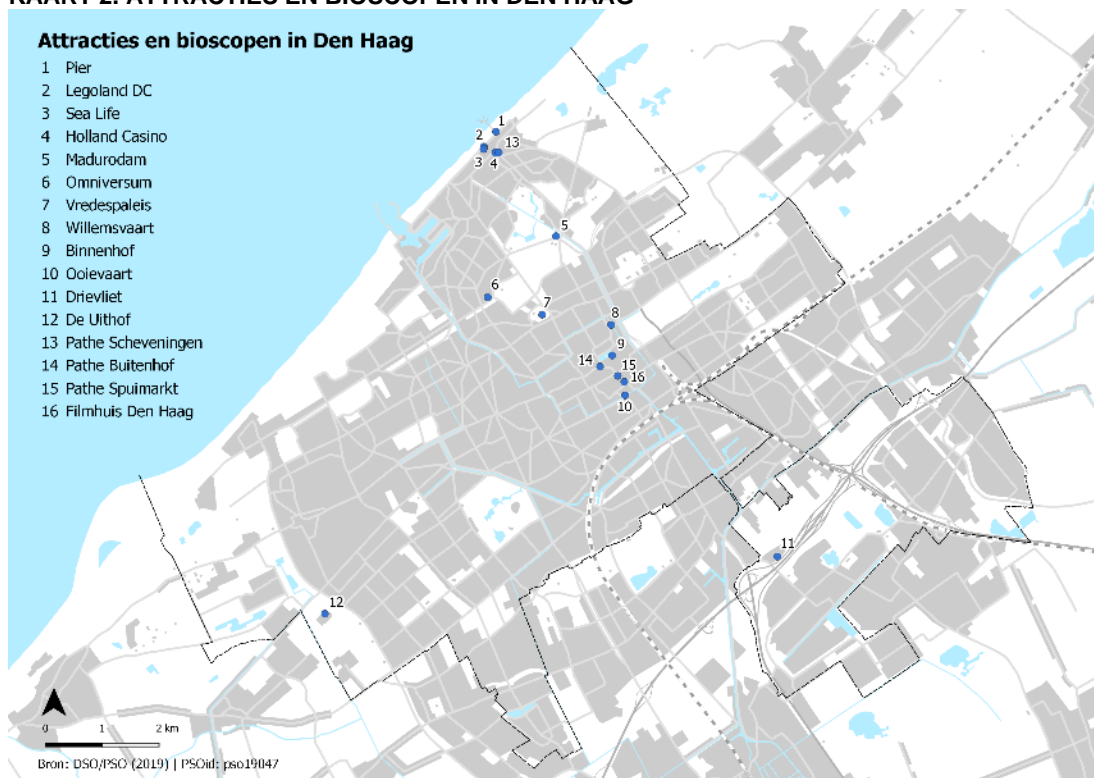
In de top 50 van attracties, dierentuinen en musea staan vier aanbieders uit Den Haag: De Uithof, Madurodam, het Kunstmuseum Den Haag/Fotomuseum en het Mauritshuis.

²² Voorheen Gemeentemuseum Den Haag

3.2 AANBOD ATTRACTIES EN BIOSCOPEN

Den Haag heeft een breed aanbod van attracties die (inter)nationale bezoekers trekken, zoals o.a. het Vredespaleis, het Binnenhof, De Pier, Madurodam, Legoland Discovery Centre en Sea Life. De attracties zijn voornamelijk te vinden in het Centrum, de Internationale Zone en Scheveningen. Daarnaast staan er nog twee attracties, de Uithof en Drievliet, in de periferie van Den Haag (zie kaart 2). In Den Haag zijn er momenteel vier bioscopen: Pathé Scheveningen, Pathé Buitenhof, Pathé Spuimarkt en Filmhuis Den Haag.

KAART 2. ATTRACTIES EN BIOSCOPEN IN DEN HAAG

3.3 BEZOEKERSAANTALLEN ATTRACTIES EN BIOSCOPEN

In tabel 16 staan de bezoekersaantallen van de belangrijkste attracties en bioscopen van Den Haag. Vanwege de coronacrisis zijn de bezoekersaantallen veel lager dan in voorgaande jaren (50-60%). Ook hebben een aantal instellingen dit jaar, in tegenstelling tot voorgaande jaren, geen cijfers aangeleverd. Verder zijn de bezoekersaantallen van Sea Life en Drievliet niet opgenomen, omdat deze niet openbaar worden gemaakt.

In 2019 was de Pier 2019 met ca. 2,5 miljoen bezoekers de grootste attractie van Den Haag. Op de tweede plaats kwam De Uithof met ca. 1,5 miljoen bezoekers. De afgelopen jaren namen bezoekersaantallen van de bioscopen en attracties in Scheveningen en omgeving toe. De Pier, het Casino, Madurodam en het Omniversum trekken veel bezoekers. Verder trekken ook het bezoekerscentrum van het Vredespaleis en de rondleidingen in het Binnenhof (van ProDemos) veel bezoekers.

TABEL 16. BEZOEKERSAANTALLEN ATTRACTIES EN BIOSCOPEN (X1000) 2016-2020

Attractie	2016	2017	2018	2019	2020	Verschil tov 2019
De Pier	2.000	2.500	NB	2.500	NB	NB
Holland Casino	587	559	535	533	NB	NB
Madurodam	630	723	696	722	NB	NB
Omniversum	246	266	247	235	110	-53%
Vredespaleis (bezoekcentrum)	125	127	130	NB	25	NB
Binnenhof (rondleiding)	175	174	174	NB	NB	NB
De Uithof	1.389	1.490	1.523	1.501	1.060	-29%
Ooievaart	40	40	43	41	15	-63%
Willemsvaart	8	8	9	NB	3	-67%
Pathé Scheveningen	441	450	412	470	181	-61%
Pathé Buitenhof	447	461	460	473	175	-63%
Pathé Spuimarkt	1.118	1.216	1.126	1.116	385	-66%
Filmhuis Den Haag	170	185	180	170	85	-50%

Bron: Opgave instellingen >5.000 bezoekers. NB=niet bekend

Vredespaleis, Internationale Zone

4 KUNST EN CULTUUR

4.1 INLEIDING

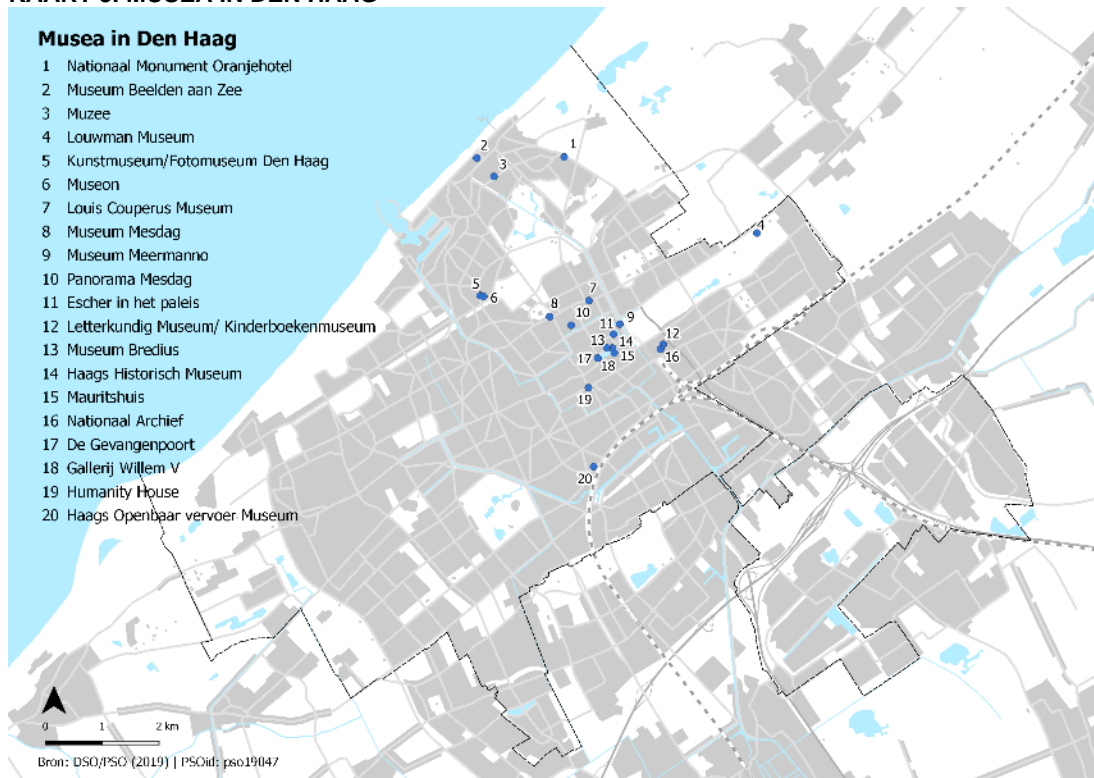
De culturele sector wordt steeds belangrijker voor het toeristische aanbod van steden. Met name musea zorgen voor een grote aantrekkelijkheid en kunnen zorgen voor meer bezoekers. Voor internationale toeristen is het rijke culturele aanbod van Den Haag een belangrijke reden voor een bezoek.

De culturele sector moet, net als veel andere aanbieders in de toeristische sector, het aanbod regelmatig vernieuwen om bezoekers te trekken. Ook tijdelijk aanbod wordt steeds belangrijker.

4.2 AANBOD MUSEA

Den Haag heeft een rijk en gevarieerd aanbod van (inter)nationaal bekende musea, waaronder het Mauritshuis, het Kunstmuseum Den Haag, Escher in het Paleis en Panorama Mesdag. De musea zijn vooral gevestigd in het centrum van Den Haag en in de Internationale Zone.

KAART 3. MUSEA IN DEN HAAG

4.3. BEZOEKERSAANTALLEN MUSEA

In onderstaande tabel staan de bezoekersaantallen van de grootste musea van Den Haag weergegeven.

TABEL 17. BEZOEKERSAANTALLEN MUSEA (X1000) 2016-2020

Museum	2016	2017	2018	2019	2020	Verskil tov. 2019
Mauritshuis	414	417	416	512	139	-66%
Kunstmuseum Den Haag*	400	503	387	480	201	-52%
Museon	210	223	180	187	82	-56%
Escher in het Paleis	141	150	156	170	61	-65%
Louwman Museum	152	160	145	161	88	-45%
Panorama Mesdag	146	145	138	140	NB	NB
Letterkundig/ Kinderboeken museum	67	101	112	123	62	-50%
Fotomuseum (Kunstmuseum DH)*	41	54	85	83	50	-40%
Museum Beelden aan Zee	79	97	83	132	61	-54%
De Gevangenpoort	57	63	59	59	21	-64%
Haags Historisch Museum	43	47	43	45	19	-58%
Muzee	36	40	37	24	12	-50%
Humanity House **	42	41	34	NB	NB	NB
Galerij Willem V	28	29	30	32	NB	NB
Museum Meermanno	29	19	26	28	11	-61%
Collectie Mesdag	12	16	NB	NB	NB	NB
Museum Bredius	8	11	17	20	13	-35%
Nationaal Monument Oranjehotel	-	-	-	12	11	-8%

Bron: Opgave instellingen en jaarverslagen >5.000 bezoekers. NB=niet bekend

* bezoekersaantallen in 2019 geschat, bij elkaar gaat het om 563.000

** In november 2020 gesloten

Het aantal bezoeken aan de grotere Haagse musea is het afgelopen jaar als gevolg van de coronacrisis met 50-60% afgenomen.²³

In de periode 2016-2019 is het bezoek aan de grote musea over het algemeen flink toegenomen, terwijl het bezoek aan de kleinere musea redelijk constant is gebleven. Dit komt vooral doordat de grotere musea veel tijdelijke tentoonstellingen hebben, waardoor herhaalbezoek wordt gestimuleerd en urgentie wordt gecreëerd om naar het museum te komen.

Het Mauritshuis heeft in 2019 met de tentoonstellingen in het kader van Rembrandt en de Gouden eeuw veel bezoekers getrokken. Het topjaar van 2015 werd zelfs overtroffen. In de tussenliggende jaren heeft het museum iets minder bezoekers getrokken.

Het Kunstmuseum Den Haag (voorheen 'Gemeentemuseum') trok in 2017 veel bezoekers, mede dankzij de tentoonstellingen tijdens het Mondriaanjaar. In 2018 liep het aantal bezoekers terug om vervolgens in 2019 weer flink toe te nemen door de tentoonstellingen van Monet en Erwin Olaf.

Panorama Mesdag had in 2015 een recordjaar, dat volledig in het teken stond van de honderdste sterfdag van zeeschilder en verzamelaar Hendrik Willem Mesdag. In de jaren daarna is het aantal bezoekers aan Panorama Mesdag redelijk stabiel. Het Literatuur- en kinderboekenmuseum laat de afgelopen jaren een mooie groei zien. Het bezoekersaantal is ten opzichte van 2015 ruim verdubbeld.

²³ In tegenstelling tot voorgaande jaren heeft een aantal musea geen cijfers aangeleverd

Beelden aan Zee trok in 2019 veel bezoekers met tentoonstelling van Niki de Saint Phalle en de succesvolle Jaume Plensa. Ook Escher in het Paleis, het Louwman Museum, het Haags Historisch Museum en Museum Bredius laten een ruime groei zien in vergelijking met 2015. De bezoekersaantallen bij Galerij Willem V, de Gevangenpoort en Humanity House zijn redelijk stabiel.

4.4 AANBOD THEATERS

Het Haagse cultuuraanbod bevat naast de musea diverse activiteiten op het terrein van de podiumkunsten. Grote podia in de stad zijn onder meer het Circustheater, World Forum The Hague, de Koninklijke Schouwburg en het Paard van Troje. In 2015 zijn de Dr. Anton Philipszaal en het Lucent Danstheater gesloten voor sloop en nieuwbouw en daarvoor in de plaats kwam het tijdelijke Zuiderstrandtheater in Scheveningen-Haven (dat inmiddels gesloten is). In het najaar van 2021 is het nieuwe theater Amare in het centrum geopend.

KAART 4. THEATERS IN DEN HAAG

4.5 BEZOEKERSAANTALLEN THEATERS

In tabel 18 staan de bezoekersaantallen van de grootste theaters van Den Haag weergegeven. Het AFAS Circustheater, het grootste theater van Den Haag, is niet in de tabel opgenomen, omdat het geen cijfers publiceert.²⁴

TABEL 18. BEZOEKERSAANTALLEN THEATERS (X1000) 2015-2019

Theater	2016	2017	2018	2019	2020	Verschil t.o.v. 2019
Paard van Troje	155	190	195	192	36	-81%
Paardcafé	NB	NB	58	53	12	-77%
Koninklijke Schouwburg	107	92	110	115	30	-74%
Zuiderstrandtheater	108	127	117	78	21	-73%
World Forum The Hague	96	104	87	NB	NB	NB
Theater aan het Spui	37	25	25	28	13	-54%
Nationaal Toneel	30	28	NB	NB	NB	NB
Korzo	37	NB	42	33	24	-27%
Diligentia	32	32	45	48	15	-69%
Pepijn	12	12	14	11	4	-64%
Nieuwe Kerk	15	13	15	22	7	-68%

Bron: DHIC/opgave instellingen >5.000 bezoekers

* deel van het jaar in gebruik

Ook de theaters hebben in 2020 als gevolg van de coronacrisis flink minder bezoekers ontvangen. Ten opzichte van 2019 zijn de bezoekersaantallen met 60-80% gedaald.

Een nieuwe verschijnsel zijn online voorstellingen. Zo trok het Paard in 2020 ca. 19.300 deelnemers aan met concerten die live gestreamd werden. Deze zijn in tabel 18 omwille van de vergelijkbaar met voorgaande jaren en andere theaters buiten beschouwing gelaten.²⁵

In de voorgaande jaren hebben Het Paard van Troje en Zuiderstrandtheater een flinke groei doorgemaakt in het aantal bezoekers.²⁶ 2017 was voor beide theaters een topjaar.

De Koninklijke Schouwburg, Dilligentia en de Nieuwe Kerk lieten in de periode 2016-2019 ook een stijgende lijn zien. De bezoekersaantallen van Theater aan het Spui, Korzo en Pepijn fluctueerden enigszins per jaar.

²⁴ In 2012 trok het AFAS Circustheater ca. 550.000 bezoekers.

²⁵ Ook het Zuiderstrandtheater en Korzo hebben online voorstellingen aangeboden, maar het aantal (internationale) deelnemers is niet bekend.

²⁶ Dit jaar is ook Paardcafé in het overzicht opgenomen; het gaat om bezoekers die (gratis) naar onze concerten en dansavonden in Paardcafé komen.

5 EVENEMENTEN

5.1 INLEIDING

In Den Haag worden jaarlijks diverse grootschalige publieksevenementen georganiseerd. Zij dragen bij aan een levendige en dynamische stad. Het doel van grootschalige evenementen is om Den Haag te positioneren, de lokale economie te stimuleren en een prettig leef- en verblijfsklimaat voor bewoners en bezoekers te creëren. De doelgroepen en (inter)nationale of regionale aantrekkingskracht zijn per evenement verschillend.

5.2 AANBOD EVENEMENTEN

Het aanbod in evenementen in Den Haag is breed. Den Haag zet in op een gevarieerd (kwalitatief) aanbod verspreid over het jaar en over de stad. Denk hierbij aan typisch Haagse muziekenvenementen als The Life I Live en Parkpop, tot sportevenementen zoals de NN City-Pier-City Loop Den Haag. De meeste evenementen zijn jaarlijks terugkerend op een aantal na zoals de Volvo Ocean Race (2015, 2018, 2022), de Olympic Experience/Olympic Festival (2016, 2020) en Cirque du Soleil (2019). In 2020 konden de meeste evenementen wegens de coronacrisis geen doorgang vinden.

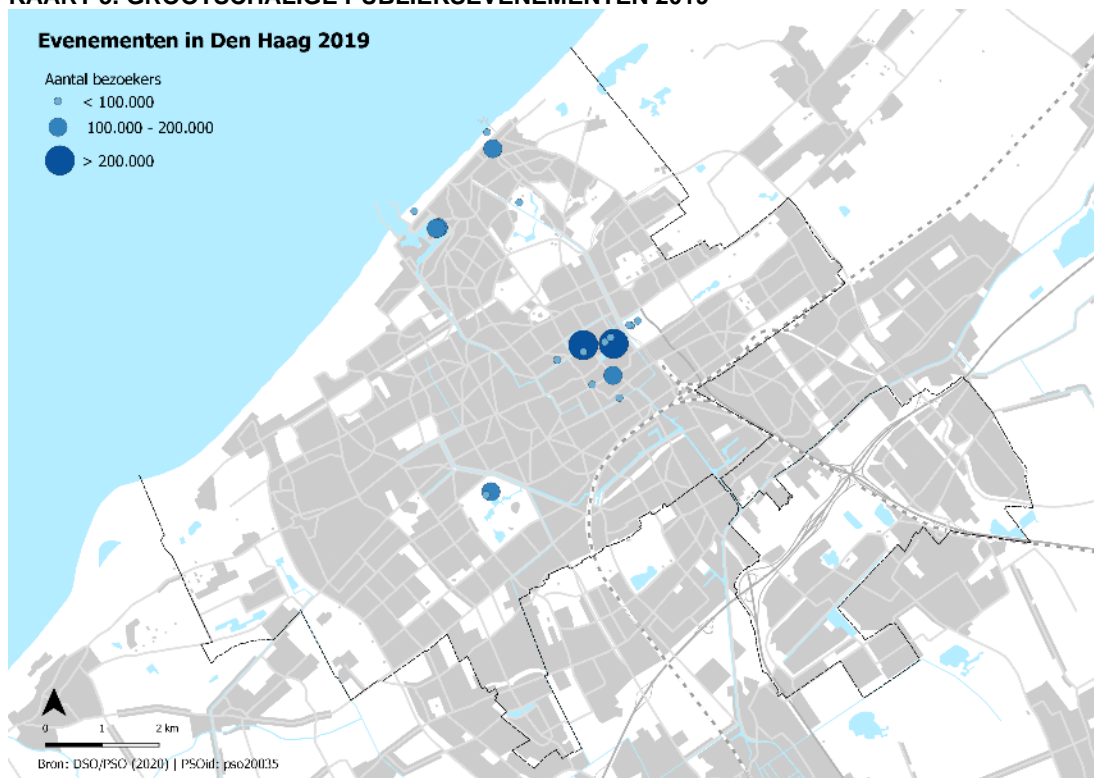
Het belangrijkste evenement passend bij het toeristisch imago van Den Haag als koninklijke stad is natuurlijk Prinsjesdag. In 2019 werd in aanloop naar Prinsjesdag voor het eerst het thematische koninklijke programma georganiseerd, waarbij koninklijke ceremonies en evenementen als het Prinsjesfestival en het Hollands Historisch Festijn extra onder de aandacht zijn gebracht. Daarnaast zijn veel aanvullende activiteiten georganiseerd, om bezoekers langer in de stad te laten verblijven. Zo is in 2019 o.a. de Koninklijke Wachtkamer meerdere dagen opengesteld voor publiek en konden bezoekers op koninklijke rondleiding door de stad in een gouden koets. Ook werd de Amsterdamse VVV overgenomen, om Amsterdamse toeristen te verleiden om koninklijk Den Haag te bezoeken. Verder is Paleis Noordeinde gedurende het jaar op woensdagochtend ook regelmatig het decor van een kleine koninklijke ceremonie, het aanbieden van de geloofsbrieven door nieuwe ambassadeurs. Verder sluit Koningsdag ook aan bij het profiel 'koninklijk'. In 2020 (en 2021) heeft dit programma vanwege de coronacrisis niet plaatsgevonden.

Grote evenementen sluiten bij voorkeur aan bij het profiel van Den Haag als stad aan zee, koninklijke stad of stad van vrede en recht. In 2019 vond 'Sail op Scheveningen' plaats, een evenement dat aansluit bij het profiel 'Stad aan Zee'. Daarnaast zijn er ook evenementen die jaarlijks terugkomen en aansluiten bij de profielen, zoals: Bonfire Beach Fest en Vlaggetjesdag (Stad aan Zee), Embassy Festival (Vrede en Recht), Koningsdag en Prinsjesdag (koninklijk).

Een periode die van belang is voor het stimuleren van bezoek buiten het hoogseizoen is het jaarlijkse Have A Royal Winterprogramma, met de Royal Christmas Fair als grootste publiekstrekker in de binnenstad en het Cool Event in Scheveningen. Een aantal andere evenementen die plaatsvinden gedurende het winterprogramma zijn o.a. het Groot Kerstcircuit, The Hague Highlights, de vuurwerkshow op de Hofvijver en de grootste Nieuwjaarsduik van het land. In 2020 heeft dit programma vanwege de coronacrisis niet plaatsgevonden.

Grootschalige publieksevenementen vinden met name plaats in de stadsdelen Centrum, Scheveningen, Escamp en Haagse Hout. In onderstaande afbeelding is dit weergegeven voor 2019.

KAART 5. GROOTSCHALIGE PUBLIEKSEVENEMENTEN 2019

5.3 BEZOEKERSAANTALLEN EVENEMENTEN

In de tabel op de volgende pagina zijn de bezoekersaantallen van (grootschalige) evenementen in de periode 2016-2020 weergegeven. Deze bezoekersaantallen zijn gebaseerd op gegevens van de evenementenorganisatoren zelf.²⁷ Doordat bezoekersaantallen sterk worden beïnvloed door het weer (en nu ook corona), is in onderstaande tabel niet de mutatie in procenten, maar het gemiddelde aantal bezoekers van de afgelopen jaren opgenomen. Indien het bezoekersaantal niet bekend is, staat dit met 'NB' aangegeven en als het evenement niet heeft plaatsgevonden is geen bezoekersaantal ingevuld. Evenementen die gemiddeld minder dan 20.000 bezoekers trekken of waar geen cijfers van bekend zijn, zijn buiten beschouwing gelaten. Zoals eerder aangegeven, zijn veel evenementen in 2020 niet doorgegaan.

²⁷ In raadsmededeling RIS299123 van 14 februari jl. is aangegeven dat het vaststellen van bezoekersaantallen van met name gratis evenementen bijna niet mogelijk is. Het blijven schattingen en die kennen soms grote marges. In overleg met een aantal andere steden en experts wordt daarom onderzocht of hiervoor een methodiek ontwikkeld kan worden.

TABEL 19. BEZOEKERSAANTALLEN (GROOTSCHALIGE) EVENEMENTEN (x1000) 2016-2020

Evenement	2016	2017	2018	2019	2020	Gemiddeld 2016-2019
Internationaal Vuurwerk Festival	350	330	400	-	-	360
Volvo Ocean Race festival	-	-	337	-	-	337
The Life I Live Koningsnacht / Koniningsdag	200	250	275	275	-	250
NN CPC Loop Den Haag	240	242	231	-	185	238
Parkpop (incl. Night at the Park)	275	200	200	200	-	219
Sail op Scheveningen	-	-	-	220	-	220
Vlaggetjesdag Scheveningen	170	250	250	175	-	211
Intocht Sinterklaas	180	190	200	196	-	192
Royal Christmas Fair	100	170	200	275	-	186
Cool Event	130	150	160	160	nb	150
Shopping Night	120	100	125	125	-	118
UIT Festival Den Haag	NB	110	115	90	-	105
Nederlandse Veteranendag	100	90	90	75	-	89
Tong Tong Fair	78	83	83	80	-	81
Prinsjesdag	NB	70	100	NB	2	85
Jazz in de Gracht	65	100	75	110	-	88
Bevrijdingsfestival Den Haag	70	60	80	55	-	66
Red Bull Knock Out	70	-	60	-	-	65
BonFire Beach Fest	-	50	60	75	-	62
Milan Summer Festival	NB	NB	55	50	-	53
Embassy Festival	35	50	60	60	-	51
De Parade	48	NB	NB	NB	-	48
Festival Classique	42	43	43	45	-	43
Sniester	30	32	35	35	-	33
Nieuwjaarsduik	NB	20	NB	25	25	23

Bron: Opgave cijfers organisatoren en aantallen uit mediaberichten >20.000 bezoekers

6 ZAKELIJKE BEZOEKEN

6.1 INLEIDING

Congressen zorgen voor een grote economische spin-off voor Den Haag. Hoewel de belangrijkste reden van bezoek voor congresbezoekers aan werk gerelateerd is, maken congresbezoekers ook gebruik van vrijetijdsvoorzieningen.

Congresbezoekers besteden relatief veel geld in de stad, wat een impuls geeft aan de Haagse economie en werkgelegenheid. Een gemiddelde dagbesteding voor een zakelijk verblijf is in totaal € 390,- (incl. vervoer en verblijf).²⁸ 32% van de zakelijke bezoekers in Nederland komt voor een specifiek congres.

6.2 AANBOD CONGRESLOCATIES

De belangrijkste congreslocatie in Den Haag is het World Forum The Hague, waar de grootste internationale congressen van Den Haag worden gehouden. In 2018 vond hier bijvoorbeeld de One Young World Summit en de Lung Health conferentie plaats. Andere veel gebruikte congreslocaties zijn onder meer de Fokker Terminal, het Vredespaleis en de diverse hotels met vergaderzalen.

6.3 ONTWIKKELING (BEZOEKERS)AANTALLEN CONGRESSEN

In onderstaande tabel staat de ontwikkeling van het aantal congressen, het aantal deelnemers en de gemiddelde duur in Den Haag weergegeven voor de periode 2016-2020. Het aantal 'deelnemersdagen' is het aantal dagen dat een congres duurt vermenigvuldigd met het aantal deelnemers.

Door de coronacrisis konden er vanaf maart 2020 geen grootschalige bijeenkomsten meer plaatsvinden. Het aantal congressen is dan ook sterk teruggefallen ten opzichte van voorgaande jaren.

TABEL 20. CONGRESSEN IN DEN HAAG (2016-2020)

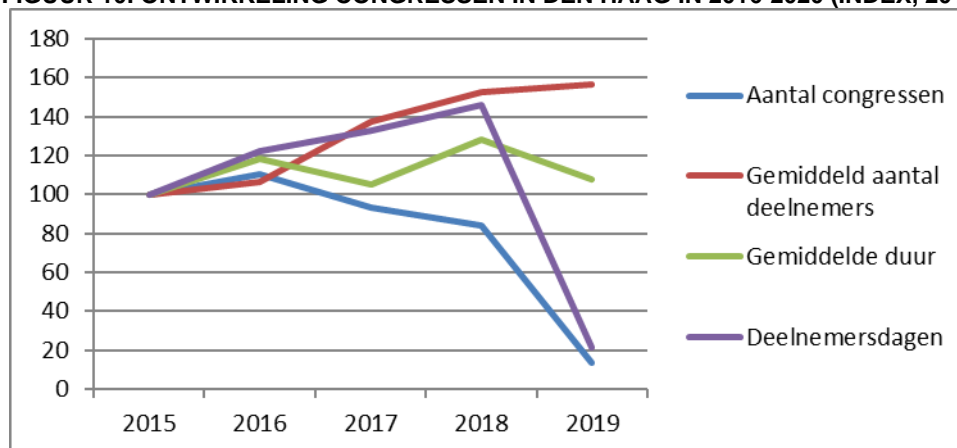
	2016	2017	2018	2019	2020
Aantal congressen	135	149	126	113	18
Gemiddeld aantal deelnemers	279	296	383	425	437
Gemiddelde duur	3,9	4,6	4,1	5,0	4,2
Deelnemersdagen	146.660	179.010	195.060	213.923	31.750

Bron: NBTC

Het aantal congressen in Den Haag bereikte in 2017 een hoogtepunt. Hoewel het aantal congressen in 2018 en 2019 iets terugliep, nam het gemiddeld aantal deelnemers per congres in die jaren nog wel iets toe. Daardoor kon het aantal deelnemersdagen tot 2019 blijven toenemen (zie figuur 10).

²⁸ Bron: Bestedingsonderzoek NBTC

FIGUUR 10. ONTWIKKELING CONGRESSEN IN DEN HAAG IN 2016-2020 (INDEX, 2016=100)

Bron: NBTC

In 2020 vonden er 18 internationale congressen in Den Haag plaats, met gemiddeld 437 deelnemers. Het gemiddeld aantal deelnemers was iets hoger dan voorgaande jaren. De drie belangrijkste congressen in 2020 waren de Nitrogen + Syngas International Conference (3 dagen met 500 deelnemers), de EAHED 2020 (3 dagen met 970 deelnemers) en de Hotelroom Brokers conferentie (9 dagen met 150 deelnemers).

De belangrijkste congressen vinden in het voor- en najaar plaats. De congressen die in maart t/m december zouden plaatsvinden zijn uitgesteld naar 2021 en later. Verder zijn er in 2020 diverse online congressen georganiseerd. Deze zijn buiten schouwing gelaten wegens de geringe betekenis impact voor de lokale economie.

7 EFFECTEN VAN TOERISME

7.1 INLEIDING

Toeristen uit binnen- en buitenland brengen veel geld naar de stad en zorgen met hun bestedingen voor omzet en werkgelegenheid bij onder andere Haagse winkels, attracties, restaurants en hotels. Naast deze bestedingen zorgen toeristen ook indirect voor omzet en werkgelegenheid bij alle toeleveranciers en verleners van diensten als transport, accountancy, catering, bouw en installatie. Daarmee zijn veel Haagse bedrijven direct of indirect (deels) afhankelijk van toerisme. In paragraaf 7.2 is de directe werkgelegenheid inzichtelijk gemaakt, in 7.3 wordt de totale werkgelegenheid door toerisme toegelicht. In paragraaf 7.4 wordt inzichtelijk gemaakt hoe toerisme bijdraagt aan een attractieve stad.

Serveerster aan het werk bij strandpaviljoen De Kust, Kijkduin

7.2 ONTWIKKELING DIRECTE WERKGELEGENHEID TOERISME

In onderstaande tabel staat de ontwikkeling van het aantal banen in Den Haag weergegeven in de periode 2016-2020. Het betreft hier de directe werkgelegenheid die met het toerisme en de vrijetijdseconomie te maken heeft, zoals horeca, cultuur, sport en recreatie. Indirecte werkgelegenheid door toerisme, zoals banen bij toeleveranciers, zijn niet meegenomen.²⁹ Begin 2020, dus nog voor de coronacrisis, was deze sector goed voor 45.960 (directe) banen. Dat is 15,4% van de totale Haagse werkgelegenheid.

²⁹ In de Economische Visie Den Haag, zijn sectoren 'Detailhandel' en 'Eet- en drinkgelegenheden' samengenomen (Detailhandel en horeca) evenals de sectoren 'Logiesverstrekking', 'Reisbemiddeling', 'Sport en recreatie', 'Kunst' en 'Museum e.d.' (Toerisme en vrije tijd).

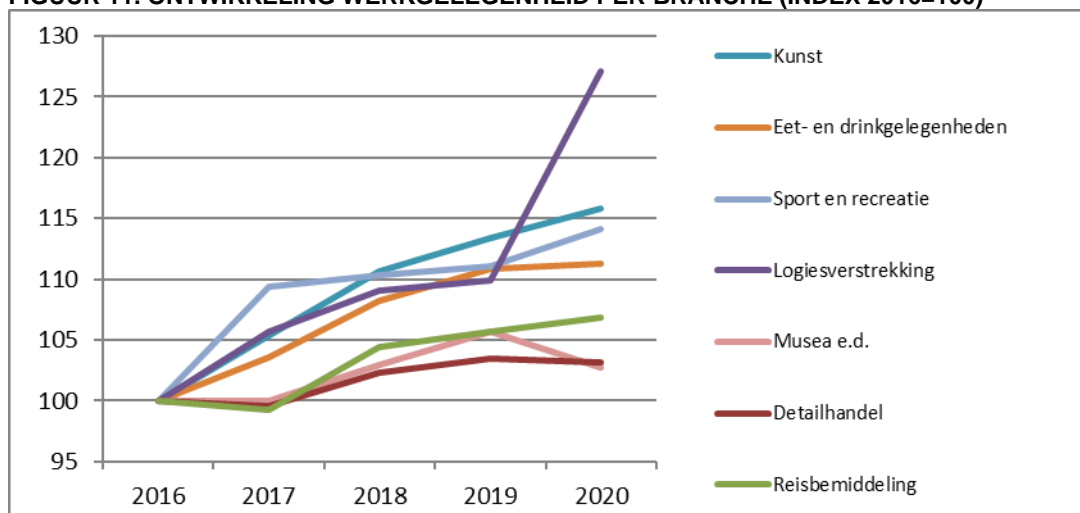
TABEL 21. WERKGELEGENHEID IN DEN HAAG PER SECTOR (2016-2020)

	2016	2017	2018	2019	2020	Groei tov 2016
Aantal banen in Den Haag	274.790	275.650	280.620	288.520	298.500	9%
<i>Waaronder:</i>						
Detailhandel	22980	22.870	23510	23780	23.710	3%
Eet- en drinkgelegenheden	10.270	10.640	11.120	11.390	11.430	11%
Logiesverstrekking	1.450	1.530	1.580	1.600	1.840	27%
Reisbemiddeling, -organisatie en - informatie	700	690	730	740	750	7%
Kunst	3.970	4.190	4.400	4.500	4.600	16%
Musea, culturele uitleencentra, openbare archieven e.d.	1.450	1.450	1.490	1.530	1.490	3%
Sport en recreatie	1.890	2.060	2.080	2.100	2.150	14%
Subtotaal	42.700	43.430	44.910	45.630	45.960	8%

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden

In de afgelopen 4 jaar (periode 2016-2020) is de werkgelegenheid in Den Haag met 9% gegroeid. Het aantal banen dat met toerisme te maken heeft, groeide iets minder sterk, namelijk met 8%. Maar er zijn grote verschillen tussen branches. Zo groeiden 'Eet- en drinkgelegenheden' en 'Logiesverstrekking' respectievelijk met 11% en 27%. Ook het aantal banen bij 'Sport & recreatie' groeide met 14% en 'Kunst', waaronder theaters en uitvoerende kunsten vallen, met 16%. Alleen het aantal banen bij de branches 'Detailhandel' en 'Musea, culturele uitleencentra en openbare archieven' bleven achter met 3% groei.

In 2020 is het aantal banen in Den Haag dat met toerisme te maken heeft (directe werkgelegenheid) gegroeid met 330 banen, een groei van 1%.

FIGUUR 11. ONTWIKKELING WERKGELEGENHEID PER BRANCHE (INDEX 2016=100)

Bron: Werkgelegenheidsregister Haaglanden

7.3 ONTWIKKELING DIRECTE EN INDIRECTE WERKGELEGENHEID TOERISME

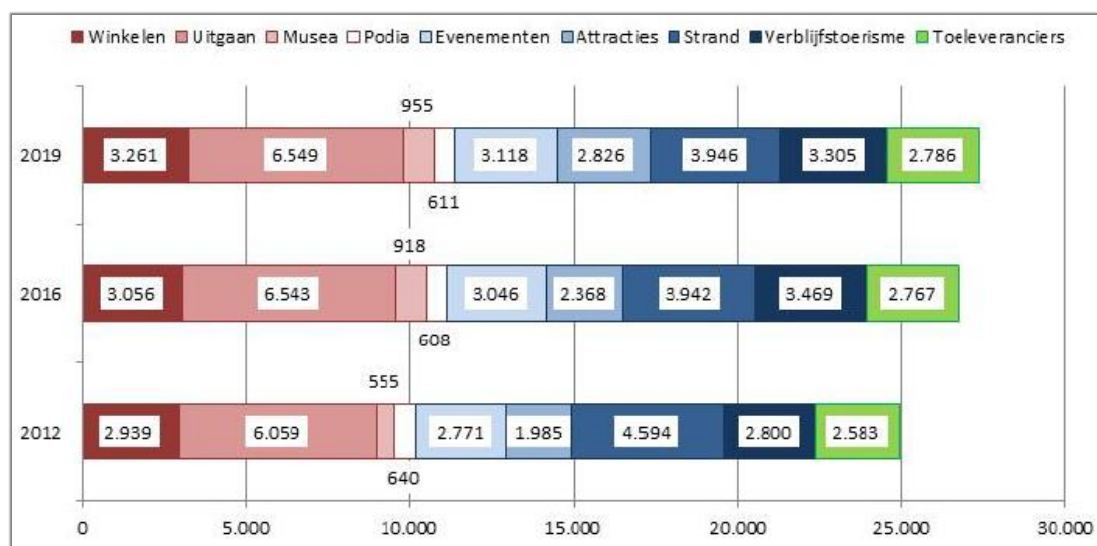
De totale werkgelegenheid die te maken heeft met toerisme en de vrijetijds-economie is niet eenvoudig te bepalen en is uitgebreider dan hiervoor geschetst. In 2013 is voor het eerst de economische omvang van de vrijetijdseconomie van Den Haag berekend. Deze bleek circa € 2 miljard euro te zijn voor het jaar 2012³⁰.

In 2017 is het onderzoek herhaald.³¹ Daaruit bleek dat de omvang van de bestedingen in 2016 verder was toegenomen naar bijna € 2,2 miljard en werkgelegenheid was toegenomen tot circa 27.000 arbeidsjaren.

In 2020 is het onderzoek weer herhaald om de cijfers te actualiseren.³² De bestedingen in 2019 zijn ten opzichte van 2016 met 2% toegenomen tot ruim € 2,2 miljard. Deze bestedingen hebben een forse impact op de werkgelegenheid. Die is toegenomen tot ruim 27.300 arbeidsjaren. Dit betekent dat zo'n 12% van de Haagse werkgelegenheid direct of indirect voortkomt uit toerisme als gevolg van verschillende activiteiten van bezoekers.

In figuur 12 is de verdeling van arbeidsjaren die voortkomen uit toerisme naar deelsector weergegeven. Daarin is tevens de vergelijking gemaakt tussen 2012, 2016 en 2019.

FIGUUR 12. DIRECTE EN INDIRECTE WERKGELEGENHEID TOERISME IN ARBEIDSJAREN (2012, 2016 EN 2019)

Bron: Bureau voor Economische Argumentatie: Kanskaart Toerisme 2013, 2017 en 2020

Het directe werkgelegenheidseffect van de bestedingen in de toeristische sector bedraagt ca. 24.550 arbeidsjaren. De indirecte werkgelegenheid (toeleveranciers) wordt geschat op 2.790 arbeidsjaren.

Hierbij geldt dat de sector met name zorgt voor banen voor praktisch opgeleiden, waarmee deze complementair is aan enkele andere in Den Haag sterk aanwezige bedrijvigheid zoals de zakelijke dienstverlening, de overheid en de internationale instellingen waar vooral banen voor theoretisch geschoolden beschikbaar zijn.

³⁰ Bureau voor Economische Argumentatie: *Kanskaart Toerisme, Economisch belang, toekomstpotentie & effectoptimalisatie* (2013)

³¹ Bureau voor Economische Argumentatie: *Toerisme, de economische motor* (2017)

³² Bureau voor Economische Argumentatie: *Toerisme, werk(t) voor de stad* (2020)

7.4 TOERISME VOOR EEN ATTRACTIEVE STAD

Toerisme zorgt naast bestedingen en werkgelegenheid ook voor een levendig straatbeeld, reuring en een aantrekkelijk voorzieningenniveau door de aanwezigheid van attracties, culturele voorzieningen, evenementen, horeca en een gevarieerd winkelaanbod en minder leegstand. Daarmee draagt toerisme bij aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor de Haagse burger.

De afgelopen jaren zijn er diverse grote evenementen geweest waarbij de wereld naar Den Haag keek, zoals de concerten op het Malieveld en het strand, het WK Hockey, WK Beachvolleybal, de finish van de Volvo Ocean Race, de themajaren rond Mondriaan en de Stijl, Feest aan Zee, Rembrandt en de Gouden Eeuw, de Nuclear Security Summit en One Young World. Daarmee kwamen bezoekers naar de stad en werd de trots van bewoners geprikkeld. In de Monitor Toerisme wordt jaarlijks stilgestaan bij het effect van deze activiteiten en het toerisme op het leefklimaat voor bewoners en op de bewonerstrots. Ook wordt stilgestaan bij de participatie van bewoners bij activiteiten zoals themajaren. Dit is belangrijk voor sociale inclusie, maar ook voor het imago van de stad. In deze paragraaf staat niet het oordeel van de toerist maar dat van de Haagse bewoners centraal.

Woon- en leefklimaat

In het imago-onderzoek, dat periodiek in opdracht van de gemeente door Motivaction wordt uitgevoerd, is aan een representatieve steekproef van inwoners van Den Haag de stelling voorgelegd: “Den Haag is een fijne stad om in te wonen. In 2021 was 74% van de respondenten het hier (zeer) mee eens. Ook in 2014, 2016 en 2019 was driekwart van de respondenten het met deze stelling eens.

Ook uit de *Atlas voor Gemeenten* blijkt dat Den Haag een aantrekkelijke stad is om te wonen, mede dankzij het hoogwaardige voorzieningenniveau. Zo laat de woonaantrekkelijkheidsindex van de Atlas voor Gemeenten 2021 (die gaat over het jaar 2020) zien dat Den Haag op de 6e plek staat van aantrekkelijke steden om in te wonen in Nederland. Qua cultureel aanbod staat Den Haag op de 12^e plek en qua culinair aanbod op de 14^e plek. In 2017 scoorde Den Haag nog wel iets beter met de 9^e plaats op beide indicatoren.

In 2019 is door het *Urban Datacentre* van het CBS (UDC) een eenmalig onderzoek uitgevoerd naar ‘prettig wonen in Den Haag’. Er is gekeken welke factoren de leefbaarheid, zoals die door bewoners ervaren wordt, beïnvloeden. Leefbaarheid is geoperationaliseerd als het rapportcijfer dat bewoners geven aan hun buurt ten aanzien van prettig wonen. Dit rapportcijfer komt uit de Veiligheidsmonitor (een tweejaarlijks representatief steekproefonderzoek) als antwoord op de vraag: “Als u door middel van een rapportcijfer van 1 tot en met 10 zou mogen aangeven hoe prettig u het vindt om in uw buurt te wonen, welk cijfer zou u dan geven?” Gemiddeld gaven de respondenten in 2017 een 7,1. Dit rapportcijfer is dus de maat voor de ervaren leefbaarheid. Tussen de Haagse wijken onderling zijn er aanzienlijk verschillen. De Vogelwijk scoort het hoogst met een 8,4 en de Groente- en Fruitmarkt het laagst met een 5,8.

In 2019 is een nieuwe meting gehouden. Daaruit kwam naar voren dat het gemiddelde rapportcijfer is gestegen tot 7,2

Stadstrots

In het eerder genoemde imago-onderzoek van Motivaction is ook stadstrots gemeten. Bijna driekwart (71%) van de inwoners van Den Haag heeft in 2021 aangegeven dat Den Haag veel heeft om trots op te zijn (was 72% in 2019). En dat is belangrijk, want als elke Hagenaar en Hagenees één keer trots spreekt over onze stad hebben we al een bereik van ruim 550.000 mensen.

Participatie van inwoners bij themajaren

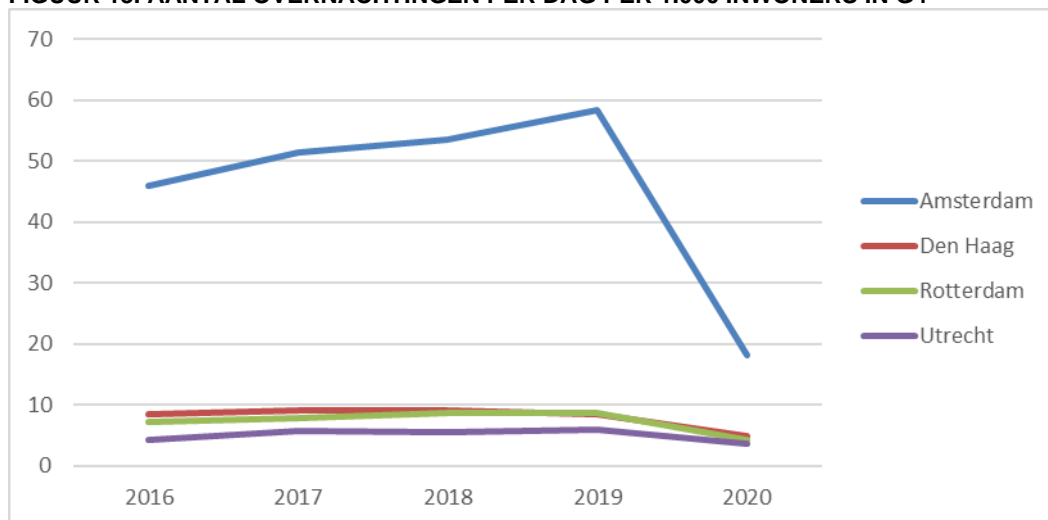
Toeristische themajaren als het Mondriaanjaar (2017), Feest aan Zee (2018) en Rembrandt en de Gouden Eeuw (2019) zijn goed voor onze stad en inwoners. Tijdens het Mondriaanjaar (2017) konden bewoners bijvoorbeeld gratis naar de Mondriaantentoonstellingen. Bij Feest aan Zee (2018) zijn o.a. diverse activiteiten voor Scheveningers georganiseerd en kinderen leerden d.m.v. diverse educatieve programma's meer over de plastic soup, duurzaamheid en de geschiedenis van Den Haag als stad aan zee. Zo draagt toerisme ook in directe zin bij aan een aantrekkelijke (en maatschappelijk betrokken) stad voor alle inwoners. In 2020 was er geen themajaar.

Druk op de leefomgeving

In het trendrapport 'Toerisme, recreatie en vrije tijd 2016' heeft het CBS voor het eerst een hoofdstuk aan Toerisme en duurzaamheid besteed. Daarbij gebruikt het CBS het aantal overnachtingen per dag per 1.000 inwoners als indicator voor de druk op de leefomgeving. Deze indicator is beschikbaar voor de G4 steden. Amsterdam heeft verreweg de grootste toeristische druk. In 2019 waren dat 58,3 overnachtingen per dag per 1.000 inwoners. Door de coronacrisis is dat in 2020 teruggevallen tot 18,2.

De druk in Amsterdam was in 2019 ruim 6 keer zo hoog als Rotterdam (8,6), Den Haag (8,5) en Utrecht (5,8). Bovendien is de druk in Amsterdam de afgelopen jaren veel harder gegroeid dan in de andere steden. Onderstaande figuur laat dit (en de daling als gevolg van de coronacrisis) zien.

FIGUUR 13. AANTAL OVERNACHTINGEN PER DAG PER 1.000 INWONERS IN G4

Bron: CBS/bewerking SEPO

Deze cijfers bieden inzicht in de toeristische druk op jaarbasis. De druk varieert per stadsdeel en gedurende het jaar. Tijdens vakanties en zomerse perioden is de druk hoger. Daarnaast kunnen evenementen een rol spelen, de algemene drukte in de stad (bijvoorbeeld door regionaal (dag)bezoek). Bovendien zal de perceptie per persoon verschillen en speelt het gedrag van bezoekers een rol. Verder betreft het hier alleen overnachtingen in hotels en pensions; overnachtingen in vakantieparken

en particuliere verhuur zijn buiten beschouwing gelaten. Vanwege de coronacrisis zijn in 2020 op drukke locaties speciale piccolo's ingezet om bezoekers gastvrij en veilig te ontvangen en te wijzen op rustigere plekken.

Haagse gastveilige piccolo's tijdens coronacrisis. Foto: Marketing Haagse Binnenstad

Het CBS registreerde in 2020 987.000 hotelovernachtingen in Den Haag. Volgens de Belastingdienst vonden daarnaast 45.000 'informele' overnachtingen bij particulieren zoals AirBnb's plaats. De informele overnachtingen maken dus 4% van het totale aantal overnachtingen uit, een verhouding van 1 op 22. In 2019 was het aandeel informele overnachtingen ook 4%. Het CBS registreerde 1.675.000 'formele' en de Belastingdienst 67.200 'informele' overnachtingen.

Woonoverlast

Bij het Meld- en Steunpunt Woonoverlast zijn in 2020 4.396 meldingen binnengekomen van woonoverlast. Daarvan hebben 62 betrekking op vakantieverhuur (1,4%).

In 2019 kwamen er 81 meldingen met betrekking tot vakantieverhuur binnen (2,6% van alle meldingen). Maar in 2020 waren er vanwege de coronacrisis ook minder toeristen.

Druk op het OV

De druk van toerisme op het openbaar vervoer is moeilijk te bepalen, omdat het onderscheid tussen bezoekers en bewoners in het openbaar vervoer niet te maken is. Om dit te weten te komen zouden er dagelijkse metingen gedaan moeten worden in alle verschillende OV-lijnen, omdat drukte vanuit bezoekers afhankelijk is van het moment (jaargetijde, vakantieperiode, dag in de week, evenementen, weer, etc.).

Uit het onderzoek Toeristische bezoek aan steden (TBAS) blijkt dat Den Haag in 2020 6,2 miljoen keer is bezocht door Nederlanders van buiten Den Haag met een toeristisch motief. Hiervan kwam 68% met de auto naar Den Haag, 17% met trein of streekbus en 15% op een andere manier (o.a. fiets). Als wordt aangenomen dat 60-70% van de toeristen die met het OV naar Den Haag zijn gekomen, nog binnen Den Haag van tram of bus gebruik heeft gemaakt om op een locatie te komen en 30-40% van de toeristen die met de auto naar Den Haag zijn gekomen omdat zij hun

auto aan de rand van de stad hebben geparkeerd, dan maken zij samen naar schatting 4,4 tot 5,6 miljoen extra ritten (heen en terug).

De HTM vervoerde in 2020 53,6 miljoen reizigers (volgens hun jaarslag). Het aandeel 'toeristische' ritten is dus naar schatting 8-10%. Daarvan kan worden aangenomen dat veel van deze ritten buiten de spits en in het weekend zijn gemaakt en daarmee complementair zijn aan het reguliere vervoer.

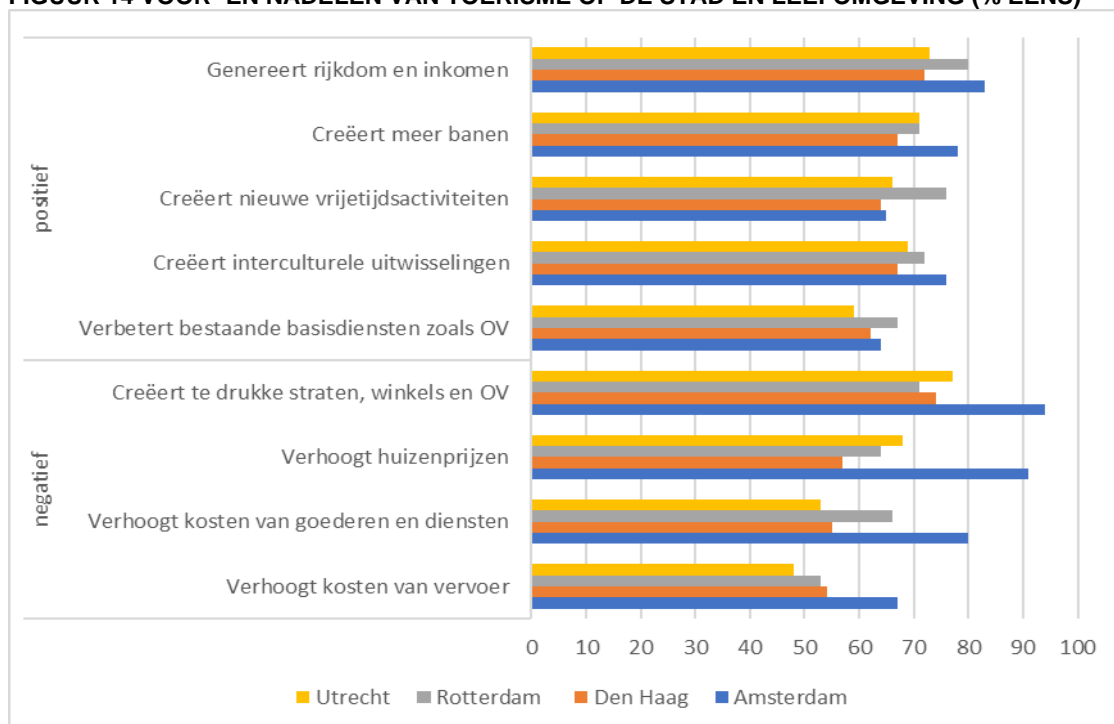
In 2019 vervoerde de HTM 102,5 miljoen reizigers en bedroeg het aandeel toeristische ritten conform dezelfde rekenmethode 7-9%. Het aandeel toeristische ritten is dus iets toegenomen, maar door de coronacrisis en de mooie zomer slecht vergelijkbaar met voorgaande jaren.

Perceptie door burgers

Door NBTC is begin 2020 een groot internationaal onderzoek uitgevoerd naar de perceptie door burgers van de impact van toerisme op hun leefomgeving. Daaruit blijkt dat inwoners van grote steden aanzienlijk meer overlast van toerisme ervaren dan andere Nederlanders maar dat ze in het algemeen toch positief staan tegenover de voordelen die toerisme voor de stad en de leefomgeving brengt.

Aan de respondenten zijn diverse stellingen voorgelegd over mogelijke effecten van toerisme (zie figuur 14). Een meerderheid van de ondervraagde inwoners van de grote steden is het er mee eens dat toerisme rijkdom, banen, nieuwe vrijetijdsactiviteiten en culturele uitwisselingsmogelijkheden creëert en bestaande basisdiensten verbetert. De inwoners van Amsterdam zijn het meest positief vooral als het gaat om het creëren van banen en interculturele uitwisselingsmogelijkheden. Maar de inwoners van Amsterdam zijn het ook het meest negatief. Zij vinden aanzienlijk vaker dan inwoners van Den Haag, Rotterdam en Utrecht dat toerisme zorgt voor drukke straten, winkels en OV, hogere huizenprijzen, hogere kosten van de goederen, diensten en vervoer.

FIGUUR 14 VOOR- EN NADELEN VAN TOERISME OP DE STAD EN LEEFOMGEVING (% EENS)

Bron: NBTC

In Amsterdam vindt 58% dat de kwaliteit van leven in hun stad door het toenemende aantal toeristen verslecht. In Den Haag vindt 22% dit (in Rotterdam 21% en in Utrecht 27%). Driekwart van de Amsterdammers vindt dan ook dat aanvullende beleidsmaatregelen nodig zijn om de negatieve effecten van het toerisme in goede banen te leiden. In de eerste plaats denken ze aan beperking van het aantal toeristische voorzieningen (door 62% genoemd). In de andere grote steden vindt een derde van de respondenten aanvullende maatregelen noodzakelijk. In Den Haag denkt men dan vooral aan verbetering van de infrastructuur en voorzieningen en dat ook burgers profiteren van toerisme.

Bijlage Begrippen en definities (bron NBTC)

Vrije tijd

*Vrije tijd*³³ = de tijd die overblijft na aftrek van verplichte tijd (tijd die besteed wordt aan beroep, studie of huishouden) en persoonlijke tijd (tijd die besteed wordt aan persoonlijke hygiëne, eten (behalve uit eten in restaurants in de vrije tijd en slapen).

Vrijtijdsactiviteiten = alle recreatieve activiteiten die buiten de eigen woning worden ondernomen en waarbij men minimaal één uur van huis is (inclusief reistijd).

De vrijetijdssector omvat vakanties en uitstapjes, die ieder op een eigen wijze worden gemonitord.

Strikt genomen zijn zakelijke activiteiten en vrijetijdsactiviteiten elkaars tegenpolen. In de praktijk blijkt echter dat het zakelijke en toeristisch-recreatieve segment veel met elkaar te maken hebben of zelfs met elkaar verweven zijn. Bijvoorbeeld in het geval van hotels waar zowel zakelijke gasten als vakantiegangers verblijven. Die verwevenheid is ook terug te zien in landelijke statistieken, zoals de CBS statistiek over gasten en overnachtingen in logiesaccommodaties.

Vrijetijdseconomie

De vrijetijdseconomie betreft de productie, distributie en consumptie van goederen en diensten ten behoeve van de vrijetijdsbesteding van mensen, zowel binnenshuis als buitenshuis, zowel binnen de eigen woonomgeving als daarbuiten, met inbegrip van verblijf, vervoer en toeleveranciers.³⁴

Bezoek

Toeristisch bezoek = een bezoek aan een stad met een toeristisch motief, dus exclusief familie- en zakelijk bezoek. Dit betreft alleen mensen van buiten stad. Het Continu Vrijetijdsonderzoek (CVTO) wordt als bron gebruikt voor informatie over het aantal bezoeken, unieke bezoekers en de bestedingen tijdens het bezoek van Nederlanders (in Den Haag). Er is geen (landelijke) bron beschikbaar voor dagbezoek vanuit het buitenland

Verblijfsbezoek = bezoek aan een land of regio met minimaal één overnachting en maximaal twee maanden in een accommodatie die niet je hoofdverblijf is (ook wel 'gast' genoemd).

Verblijfsbezoek kan onderverdeeld worden in verblijfsbezoek met een zakelijk motief (= zakelijk verblijf), verblijf met een vrijetijdsmotief (= vakantie) en overig verblijfsbezoek.

Het CBS is de bron voor het aantal overnachtingen en aantal gasten (één gast kan tijdens een verblijf meerdere nachten blijven).

Bezoekersaantallen

Veel instellingen in de culturele en toeristische sector houden hun bezoekersaantallen bij. Het gaat dan meestal om het aantal bezoeken en niet om het aantal unieke bezoekers. Indien het aantal unieke bezoekers wel gemeten wordt, kan de gemiddelde bezoekfrequentie gemeten worden: het totaal aantal bezoeken gedeeld door het aantal unieke bezoekers.

³³ Bron: SCP

³⁴ Bron: Prof. Dr. ir. J.T. Mommaas

Verblijfsduur

Een gast kan meerdere nachten in een accommodatie verblijven. De gemiddelde verblijfsduur wordt berekend door het totaal aantal geboekte overnachtingen te delen door het aantal gasten.

Toerist

Dagtoerist = persoon van buiten Den Haag die met een toeristisch motief de stad bezoekt. Dit kan uit de regio zijn, uit de rest van Nederland of uit het buitenland.

Verblijfstoerist = persoon van buiten Den Haag die minimaal één nacht betaald verblijft in Den Haag.

Bezettingsgraad logiesaccommodaties

De bezettingsgraad is een percentage dat aangeeft in welke mate de totale capaciteit (beschikbare bedden) daadwerkelijk benut wordt. Dit percentage wordt bepaald door de benutte capaciteit te delen door de beschikbare capaciteit.

Vakantiebestedingen

Bestedingen voor vakanties omvatten directe uitgaven die voor één vakantie zijn gemaakt. Het gaat om reiskosten, verblijfskosten, uitgaven aan voeding, en overige kosten die rechtstreeks verband houden met de vakantie, zoals verzekeringen, entreegelden, souvenirs en foto's. De uitgaven aan duurzame recreatiegoederen tellen hier niet mee. Het gaat dan bijvoorbeeld om een eigen caravan, tent, boot, ski's en kampeeruitrusting. Daar is voor gekozen omdat deze goederen meestal niet slechts één vakantie meegaan. Ook de huur van een vaste stand- of ligplaats is niet toe te wijzen aan één vakantie, en telt om die reden niet mee in de cijfers over vakantiebestedingen. Vakantiegangers maken niet alleen op de eindbestemming kosten. Ook onderweg profiteren bijvoorbeeld horecabedrijven en tankstations van vakantieverkeer op doorreis. Daarnaast besteden vakantiegangers ook geld aan reisbureaus en vervoersmaatschappijen die meestal niet gevestigd zijn in het land van bestemming.

Zodoende komen dus ook niet alle uitgaven van buitenlanders die in Nederland verblijven de lokale (Nederlandse) economie ten goede omdat een deel van de uitgaven kan al in eigen land is gedaan, tijdens de reis of bestemd is voor bedrijven gevestigd in het buitenland.

Dagbestedingen van buitenlanders zijn niet bekend; in de (landelijke) berekeningen worden de uitgaven toegerekend aan de plaats van overnachting.

Zakelijk bezoek

Bezoek met een zakelijk motief is per definitie geen vrijetijdsactiviteit. Veel zakelijke activiteiten hebben echter veel raakvlakken met de vrijetijdssector (zoals overnachten in hotel, horecabezoek, toeristische nevenactiviteiten). Daarnaast richten steeds meer 'typisch toeristische' bedrijven (zoals hotels, attractieparken en musea) zich ook op de zakelijke markt.

Zakelijk verblijfsbezoek = bezoek van minimaal één nacht met een zakelijk motief.

Zakelijk dagbezoek = bezoek met een zakelijk motief zonder overnachting.

De gemiddelde zakelijke bestedingen worden toegerekend aan plaats van overnachting. Dit betekent waarschijnlijk dat een deel van de aan Den Haag toegerekende bestedingen niet daadwerkelijk in Den Haag wordt gedaan, maar elders in Nederland tijdens een dagbezoek. Dat zal deels worden gecompenseerd door uitgaven in Den Haag van mensen die elders om zakelijke redenen verblijven. Het saldo is echter niet bekend.

Belangrijke omissies in de cijfers

Net als Nederlanders bezoeken buitenlanders Nederland ook voor een uitstapje of een dagje uit. Op dit moment is wel bekend welk deel van de Nederlanders een uitje in het buitenland maakt (CVTO) en wat zij daar uitgeven, maar wordt niet onderzocht hoeveel buitenlanders Nederland bezoeken en welke bestedingen daarmee gemoeid zijn.

Een vaste standplaatsvakantie is een bezoek met minimaal één overnachting in een accommodatie die niet je hoofdverblijf is, maar die wel in eigen bezit is (niet met een zakelijk motief). Het TBAS-onderzoek geeft inzicht in de vaste standplaatsvakanties van Nederlanders, maar er is op dit moment geen landelijke bron die informatie geeft over de vaste standplaatsvakanties van buitenlanders.

Bord met vermelding coronamaatregelen. Foto: Marketing Haagse Binnenstad – Minou Spliet